

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Четвърта извънредна сесия

58. заседание.

София, четвъртъкъ, 3 априль 1919 година.

(Открито отъ прѣдседателя д-ръ Д. К. Вачовъ въ 4 ч. и 25 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Отъ 241 народни прѣдставители разписали сж се въ списъка 182, отсъствуватъ 59. Значи, има достатъчно число народни прѣдставители, за да може да се пристѣпи къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневния редъ.

(По списъка отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Мехмедъ Джелалъ Абединъ, Захарий Ангеловъ, Константинъ Апостоловъ, Недѣлко Атанасовъ, Никола Атанасовъ, Щерю Атанасовъ, Иванъ Багаровъ, Атанасъ Буковъ, д-ръ Борисъ Вазовъ, Илия Вълчевъ, Иванъ Велчевъ, Дѣлчо Георгиевъ, Сѣбо Георгиевъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Атанасъ Гайдаджиевъ, Георги Данаиловъ, Юрданъ Дечевъ, д-ръ Димитъръ Димитровъ, Станчо Доневи, Бешко Дуновъ, Младенъ Златковъ, Сотиръ Календеровъ, Миле Каралеевъ, Василъ Карапанджовъ, Мехмедъ Кемалъ, Георги Кирковъ, Илия Кирковъ, Иванъ Колевъ, Ангелъ Крушковъ, Захарий Кръстевъ, Янко Куцаровъ, Тодоръ Лукановъ, Георги Миневъ, Никола Наумовъ, д-ръ Юрданъ Нейовъ, Адамъ Нейчевъ, Никола Ненчовъ, Константинъ Николовъ, Стефанъ Паприковъ, Александъръ Пенчевъ, Стефанъ Петковъ, Тодоръ Петровъ, Венедиктъ Поповъ, д-ръ Еню Разпоповъ, д-ръ Василъ Радославовъ, Коста Ранковъ, Юрданъ Рашевъ, Христо Славейковъ, Атанасъ х. Славчевъ, Нено Станевъ, Георги Стоиловъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Исмаилъ Хакъ бей, Хашимъ бей, Иванъ Цановъ, х. Махмудъ Шукриевъ, Юрданъ Юрдановъ и Христо Янковъ)

На първо мѣсто длъженъ съмъ да съобща на народното прѣдставителство едно заявление отъ г. д-ръ Борисъ Вазовъ, съ което съобщава по съображения, изложени въ туй заявление, че си дава оставката отъ прѣдставителския мандатъ. Разбира се, никой народенъ прѣдставител не е длъженъ насилъ да участвува въ Събранието. Споредъ избирателния законъ, на негово мѣсто ще се повика отъ същата листа слѣдующиятъ, който слѣдва подиръ него.

Р. Маджаровъ: Ако Събранието му приеме оставката.

Нѣкой отъ либералната група: Да се прочете.

М. Такевъ: Да се кажатъ мотивитѣ.

Секретаръ д-ръ В. Черневъ: (Чете) „Слѣдъ нещастията, които сполетѣха българския народъ и държава, желая да запазя пълна свобода на мисль и политико-обществена дѣйностъ. Поради това считамъ за дългъ да заявя, че се оттеглямъ отъ парламентарната група на Народната партия и се отказвамъ отъ мандата на народенъ прѣдставител. Моля да благоволятъ и съобщитъ още въ днешното

засѣдание на Народното събрание това ми доброволно рѣшение. Д-ръ Борисъ Вазовъ“.

Прѣдседателъ: Желаете ли да се гласува?

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Нѣма нужда да се гласува, само се съобщава. Моля да се мине на дневния редъ, безъ да се разисква. Имаме много по-важна работа, отколкото да приемаме оставки.

М. Такевъ: Трѣбва да се гласува. Така е правилно.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Ако Събранието желае да уважи заявлението, нека го гласува.

Прѣдседателъ: Които приематъ оставката на г. д-ръ Борисъ Вазовъ отъ депутатския мандатъ, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство. Прието. На негово мѣсто ще се повика слѣдующиятъ по реда отъ същата листа.

Постѣпило е законодателно прѣдложение отъ народния прѣдставител г. Начо Начевъ, подписано отъ надлежното число народни прѣдставители, съ което се иска да се отнеме подсъдността на дѣлата за граждански лица и за граждански прѣстѣпления отъ военнитѣ сѣдилища и да се прѣдадатъ на гражданскитѣ сѣдилища. Това прѣдложение ще се напечата, ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се тури на дневенъ редъ.

Пристѣпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е въпросътъ за оставката на подпрѣдседателя г. д-ръ Иванъ Момчиловъ.

Понеже въпросътъ е личенъ, нѣма какво да се разсѣждава, ще го положи на гласуване. Които приематъ оставката на подпрѣдседателя г. д-ръ Иванъ Момчиловъ, да си вдигнатъ ржката. Малцинство. Не се приема. (Ржкоплѣскане отъ народно-либералната група и отъ нѣкои народни прѣдставители отъ групитѣ на блока)

Вториятъ пунктъ отъ дневния редъ е продължение разискванията по първото четене на законопроекта за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобити имоти.

Има думата г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Дълженъ съмъ веднага да прѣдупрѣдя Събранието, че ще бѣда кратъкъ, за да не падне у никого каквото и да е подозрѣние, че азъ продължавамъ дебатитѣ по тоя законопроектъ и добавямъ нови мжнотии къмъ мжнотитѣ за неговото приемане, тъй като той ще отиде

отъ тукъ въ комисията и вѣроятно при второто четене ще прѣдизвика сѣщо дебати.

Прѣдставениятъ законопроектъ не е интересенъ само отъ оная юридическа страна, която разглежда конфликта между неговитѣ положения и нормитѣ на нашата конституция. Законопроектътъ, прѣди всичко, е интересенъ по оная политическа тенденция, която той има и която съставля една отъ точкитѣ на голѣма и широка платформена програма на днешното правителство. Въ нѣколко точки азъ ще кажа защо законопроектътъ трѣбва да бѣде одобренъ, трѣбва да бѣде гласуванъ отъ насъ, и се надѣвамъ, че безъ да провокирамъ когото и да било, ще мога да допринеса къмъ мнѣнието на ония, които още смѣтатъ, че тоя законопроектъ трѣбва да се отхвърли, извѣстни доводи, за да смѣтнатъ, че законопроектътъ не е тъй лошъ и че трѣбва да се приеме.

Прѣди всичко, г. г. народни прѣдставители, тоя законопроектъ има за цѣль да даде една частъ отъ оная ликвидация въ вѣтрѣшния животъ на страната, съ която, както сегашното Сѣбрание, така и много послѣдующи, както сегашниятъ кабинетъ, така и бѣдещитѣ постепенно и методично ще се занимаватъ и ще я вършатъ. Законопроектътъ въ прѣдпослѣдния си членъ 25 прѣдвигва оная дата, отъ когато ще се смѣта, че ще се постави въ дѣйствиe, т. е. отъ 17 септември 1912 г. Вие виждате, че се обхваща единъ голѣмъ периодъ на политическа криза, която прѣживѣ страната — цѣли шестъ години, изпълнени съ голѣми напѣржения на цѣлия народъ, съ ненормално вѣтрѣшно състояние, съ невъзможностъ държавата прѣзъ това врѣме да законодателствува нормално, съ невъзможностъ прѣзъ сѣщото врѣме Парламентътъ да упражнява оня контролъ върху дѣйността на кабинетитѣ, които прѣдставляваха аслж прѣдметътъ на всѣка законодателна работа. И днесъ всичкитѣ тия пропуснати и не станали нѣща се сумиратъ въ общото желание чрѣзъ този законопроектъ, както и чрѣзъ други, да се намѣри пѣтътъ, станалитѣ грѣшки да се корегиратъ и по тоя начинъ ненормалното врѣме, което ние наричаме ненормално поради условията, които ви обяснихъ, да добие видъ на едно врѣме, прѣзъ което държавата се е мѣчила дѣйствително да запази здрава своята вѣтрѣшна организация и да изпълнява всичкитѣ ония задачи, които и повелява нейниятъ високъ и върховенъ дългъ като юридическа личностъ, стояща на най-високото морално стѣпало отъ всички юридически личности, които познаваме. Но това се различава държавата отъ общината или окръга, или отъ една частна корпорация, защото тя е изразъ на най-високия мораленъ престижъ, който трѣбва да има и който трѣбва да упражнява. Но можеха ли да се прѣдвидятъ наредби, можеха ли да се направятъ закони, можеше ли чрѣзъ укази да се нареди всичко онова, което бѣ резултатъ на една голѣма вѣтрѣшна криза, криза прѣживѣвана прѣзъ двѣ войни? Можеха ли, напр., нашето Военно министерство, или Вѣтрѣшното министерство, или Министерскиятъ свѣтъ да направятъ прѣдварителни закони, прѣдварителни наредби, които да прѣдвигватъ прѣзъ врѣме на криза ненормалнитѣ нѣща, и чрѣзъ тая прѣдвидливостъ да не се позволи да станатъ грѣшки, да стане онова, което опозицията нарича развала, да не стане онова, което ние наричаме недоволство, да не стане онова, което народътъ нарича съ различни имена, но което се изразява днесъ само въ едно общо негодувание? Азъ зная, че въ това общо негодувание има извѣстни нѣща, които сж прѣсилени, които се дължатъ на умора, на незнание, които се дължатъ на агитациитѣ, на всичко онова, което характеризира политическитѣ борби, но има и нѣща реални, дѣйствителни, за които трѣбва да се държи смѣтка. Прѣзъ тия години на война държавата имаше дългъ, народътъ и партиитѣ чувствуваха повелителенъ дългъ да живѣятъ съ задачитѣ на страната, а тѣ бѣха задачи голѣми, сждбосни, важни, тѣ не можеха да стоятъ въ конфликтъ съ частнитѣ интереси, тѣ не можеха да бждатъ прѣдметъ на използване за частни интереси. Прѣзъ такова едно врѣме всѣки единъ, който би си позволилъ умишлено желанието да използва смутното врѣме, безспорно, е билъ лошъ гражданинъ, и не само лошъ гражданинъ, но той не е изпълнилъ по сжщия начинъ своя дългъ, когато цѣль народъ воюва — не само фронтътъ, а цѣлиятъ народъ — по който начинъ не изпълниха своя дългъ и онѣзи, които получиха наказание, защото бѣха уловени въ неизпълнение на войнишкия дългъ. Вие знаете, че тѣзи наказания бѣха строги. За неуволенитѣ сега се търси смѣтка, за да може оная висша справедливостъ, която държавата се стреми да изрази, да намѣри една санкция, да намѣри едно приложение.

Г. г. народни прѣдставители! Законопроектътъ въ своитѣ мотиви ни дава възможностъ да видимъ какво желаятъ неговитѣ инициатори, неговитѣ автори. Тѣ ни казватъ:

имаше прѣзъ войната една конюнктура, имаше едно положение, което даваше възможностъ на извѣстни хора, на извѣстни срѣди да го използватъ; но тая конюнктура не се създаде за тѣхъ, тая конюнктура дойде по необходимостъ, вследствие на събитията, въ които страната трѣваше да участва. Сжщитѣ тия мотиви лежеха и въ законопроекта за облагане на свѣрхпечалбитѣ, сжщитѣ тия мотиви ще лежатъ въ ождаще въ много законоположения. Оня, който иска да използва едно положение, създадено отъ държавата за достигане на голѣми държавни, отечествени интереси, като не е дѣйствувалъ по законъ, а по пѣтя на фаворизацията, по пѣтя на използване служебното си положение, по пѣтя на спекулацията, на всичко онова, което му даваше възможностъ да използва това положение, този човѣкъ, този български гражданинъ е дълженъ да признае, че създадената криза не е създадена, не е направена, за да я използва той за себе си. Но той я намира, той е недобростѣственъ, той се ползува отъ нея.

Прѣди години всички войни сж свързани съ това, че прѣзъ тѣхното продължение извѣстна класа се обогатява. Онова, което ние наричаме буржоазия, ония наши заможни хора, които слѣдъ освобождението се смѣтнаха за такива, които държатъ въ рѣцѣтъ си капиталитѣ или образуваха ядката на нашата бѣдаща буржоазия, бѣха елементитѣ, които прѣзъ освободителната война можаха да използватъ конюнктурата на войната. Добрѣ, но тогавашнитѣ войни имаха другъ характеръ, по-старитѣ войни сжщо имаха другъ характеръ, а ония врѣмена, конституциитѣ на които се цитираха тукъ, имаха още по-отдалеченъ, поразличенъ характеръ, отколкото днешното врѣме. Днесъ воюваха народитѣ съ своя моралъ, съ своето оръжие, съ своитѣ финанси, съ своето съзнание, съ своитѣ нерви и съ своя разумъ. При това напѣржение на всички сили, всѣки бѣше дълженъ да участва и да даде онова, което диктуваше неговиятъ дългъ, неговата вѣра неговото убѣждение въ тая обща борба, ако тя е национална, ако тя е патриотична. И бждете увѣрени, г-да, че ония народни прѣдставители и ония наши политически срѣди, които живѣха дълбоко съ кризата на миналата война, както и съ кризата на балканската война, които бѣха готови да дадатъ жертви, които ги дадоха, тѣ искатъ тая тѣхна вѣра, този тѣхенъ политически идеализмъ при разрѣшаването на голѣмитѣ отечествени въпроси по никакъвъ начинъ да не бѣде подхвърленъ на съмнѣние, на неудобение, на ония подозрѣния, които тъй често намъ се подхвърлятъ и които тъй често пакостятъ и на всинца ни. Ние трѣбва да се съгласимъ върху едно, че не всички, които желаятъ да хвърлятъ подозрѣние на най-голѣмия, и на най-малкия съучастникъ въ оная политика, която тъй много се подлага на критика, дължни сме да дадемъ възможностъ — да събератъ доказателства противъ насъ, да дадемъ възможностъ на ония, които стоятъ на другата страна, да станатъ обвинители, а ние да се принудимъ къмъ защита, за която върваме, че ще намѣримъ достойни позиции. Частнитѣ интереси, интереситѣ на гражданитѣ, които могатъ да бждатъ засегнати, всичко онова, което е въ областта на частното право, нека да не ни създава голѣми трудности при вотирането на този законопроектъ. Азъ зная единъ случай прѣзъ нормално врѣме въ България, какъ се отнесе единъ министъръ, тъй много прѣслѣдванъ въ миналото, какъвто бѣше Летковъ — по единъ голѣмъ въпросъ, по единъ въпросъ, засѣгащъ общитѣ интереси на страната. Когато стана дума за отчуждаване на яйлѣцитѣ и той управляваше Министерството на земледѣлието и когато маса хора и депутации, притежатели на яйлѣци, пълнѣха София и го молѣха да не прави тоя законъ за отчуждаването — Свирчо тури една резолюция, която трѣбва да остане като единъ отъ културнитѣ паметници въ съграждането на България. Той каза: „За частни интереси петъ пари не давамъ“. Ние не трѣбва нито за една минута да мислимъ тукъ какъ ще бѣде посегнато на частнитѣ интереси, заради туй защото азъ по-посгъ ще ви обясня, че ако има хора, които използваша конюнктурата на войната, това не сж само либералнитѣ срѣди. Безспорно, тѣ живѣха въ съблазнитѣ на властѣта, безспорно, тѣ живѣха при възможности да бждатъ фаворизирани, да бждатъ поддържани отъ министри и отъ властъ, но при нашия съставъ на Камарата, при нашето разпрѣдѣление на опозиция и болшинство тогава, азъ зная какъ Радославовъ си служеше съ фаворизация по-голѣма тукъ (Сочи групитѣ на блока), отколкото тамъ. (Сочи либералнитѣ групи) Азъ зная депутати отъ опозицията, които напушаша, да не гласуватъ, за да има болшинство тукъ; азъ зная депутати, пращани въ чужбина, за да не присѣдствуватъ прѣзъ сесията на Сѣбранието, . . .

С. Момчевъ: Именѣ кажете.

Д. Кьорчевъ: . . . азъ зная фаворизации, които сж правени по много реаленъ начинъ; . . .

Д. Поповъ: Кажи ги, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ: . . . азъ зная хора, които, за да минатъ 3/12 или 6/12, получиха своето или намбрия оная фаворизация, онова очакване, което търсѣха. Та и въ частнитѣ нѣща, въ частнитѣ сдѣлки нима мислите, че нѣмаше такива облагодѣтелствувания? Нима не знаете вие, г-да — обръщамъ се къмъ васъ, либералитѣ — докъдѣ стигна покровителствуването на извѣстни политически срѣди, специално отъ Радославова, който бѣше шефъ на кабинета?

Д. Поповъ: Добръ, но имена не казващъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ не обвинявамъ, азъ не съмъ дошълъ да говоря за личности, азъ говоря за една система, и ви моля по тоя въпросъ да не ме прѣкъсвате, защото моята рѣчь би се изродила въ спорове, въ които азъ не искамъ да влизамъ. — Така че вие ще се съгласите съ мене: онова, което е постановено като прѣстъпление въ първия членъ на законопроекта, т. е. злоупотрѣбление отъ страна на депутатъ, министъръ, общественъ или държавенъ служител съ тѣхната служебна властъ, които сж фаворизирали или сж фаворизирани, подпада подъ ударитѣ на закона. Законътъ, приложенъ, ще обхваща голѣми срѣди на всички партии; той нѣма да обхваща само либералитѣ. Който и да иска да го прилага, както ще да го прилага, каквато пресия партизанска и да се употребѣи — което азъ не вѣрвамъ — той ще се приложи къмъ всички. Вие знаете, въ комитетитѣ, трѣзъ които ставаше въносътъ и износътъ и вътрѣшната търговия, въ послѣднитѣ комитети нѣмаше отъ тази срѣда хора (Сочи либералнитѣ групи), тамъ инициативитѣ и идеитѣ бѣха на хора, одобрени отъ опозицията, но пакъ имаше злоупотрѣблениа, пакъ имаше фаворизации. И най-послѣ, г-да, съгласете се съ едно: че вие, като живѣхте въ съблазнитѣ на властѣта, трѣбва да дадете възможностъ на тѣзи, които днесъ сж подъ тѣзи съблазни, да изживѣятъ мжчнотитѣ имъ, да изживѣятъ оная вътрѣшна морална борба, оная конфликтъ, който се изразява въ това: да запазишъ ли себе си чистъ, или да злоупотрѣбишъ съ служебното си положение? Отсега-нататкъ започва изкушението за тѣзи хора. Тѣ сж сжщо отъ тия срѣди, отъ които сме и ние, и тѣ сж синове и бащи отъ тоя народъ, тѣ не сж отъ нѣкоя друга школа. Оставете фразитѣ, оставете заканичѣ отъ тази или оная страна. Дайте възможностъ и на тѣхъ да се подложатъ на тоя контролъ, на който вие искате да се подложите — вие въ името на една политика, за която ви осмѣждатъ, тѣ въ името на едно обновление на страната, къмъ което и ние искаме да се присѣдинимъ. Отъ това гледище нито единъ не трѣбва да бѣде противъ тоя законъ, нито единъ не трѣбва да му се противопостави, боейки се, че той ще има партизански характеръ. Нали ние всички, навикнали въ нашитѣ партизански борби да бѣдемъ безогледни и смѣли, нали ние ще посочваме, ще ставаме денонсатори на апелативния сѣдъ, както законътъ казва, щомъ той подозрѣ нѣкого? Тѣ ще посочватъ, и ние ще посочваме. Какви резултати ще дойдатъ, азъ не мога да прѣвѣдя, азъ най-малко съмъ се занимавалъ съ това и най-малко съмъ слѣдилъ тоя животъ на страната, но ако бждатъ добри, ще бждатъ поучителни, а ако бждатъ лоши, тѣ ще бждатъ пакъ поучителни, защото ако законътъ създаде незадоволства въ всички срѣди, и това е една голѣма поука, единъ голѣмъ плюсъ къмъ политическото възпитание на страната. Законътъ трѣбва да се гласува. Има много причини, за да го гласуваме, и азъ, като излагамъ тѣзи, постепено ще вървя къмъ останалитѣ.

Г. Тончевъ даде една академична рѣчь, и въ неговитѣ спокойни и обмислени фрази ние слѣдѣхме само единъ конституционенъ анализъ, а по-малко такива политически съображения, каквито азъ ви давамъ. Г. Тончевъ ни цитира много автори, той бѣше достатъчно силенъ, за да посочи конфликта между закона и конституционнитѣ норми, но азъ мисля, че г. Тончевъ разгледа законопроекта академически, извънъ врѣме и извънъ мѣсто. Той бѣше на тая трибуна юристъ и се отказа да бѣде политикъ. Когато г. Тончевъ ни цитира Стори, Лъобель и докладчика на френския конвентъ, той искаше да посочи, че дѣйността на едно обикновено Народно събрание трѣбва да стои, да лежи изключително въ границитѣ на онова пълномощие, което основниятъ законъ му дава, и че всѣчко онова, което Народното събрание може да присвои като своя дѣйностъ, извънъ основното постановление на конституцията, е произволъ. Разбира се, че всички сме съгласни съ това. Ако рѣчьта на г. Тончева бѣше дадена въ учрѣдителното Събрание, тя щѣше да бѣде една голѣма и

широка прѣдвидливостъ за работата на обикновенитѣ Народни събрания. Това е тѣй, обаче азъ зная днесъ спорове конституционни, които отъ научно гледище сж вѣрни, достойни за всѣки юристъ, но отъ практическо и политическо гледище прѣдизвикаха само смѣхъ. И азъ ще ви цитирамъ единъ случай. Голѣмиятъ германски професоръ Цорнъ, знаменитъ съ своитѣ ежегодни мисии въ миналото да прѣдставлява Германия на всевъзможни конгреси, както едно врѣме на Хагската конференция, както по-послѣ при всевъзможни по-малки конфликти отъ търговски и международенъ характеръ, този професоръ Цорнъ е написалъ напослѣдъкъ една малка монография — дали абдикацията на Вилхелма е конституционна или не. И той казва: „Понеже канцлерътъ поема министерската отговорност, абдикацията на Вилхелма можеше да бѣде конституционенъ актъ, ако бѣше приподписана отъ канцлера, т. е. да се запази институтътъ на контрасигнатурата; не е ли изпълнено това, абдикацията е недѣйствителна“. Всичкото това е вѣрно, но недѣйствителна ли е абдикацията? Тя е фактъ. Ами че този фактъ тежи съ своята яснота и реалностъ надъ всички, и кой има куража да го оспори? Вие виждате, какъ една конституционна норма, тѣй здрава, която създава юридическо задължение за всѣки гражданинъ и юристъ, да я защитава и брани, въ тоя моментъ не може да се защити. Едно врѣме, когато стана бомбардировката на Дръновския манастиръ, при възстанieto на Бѣлочерковската чета, старитѣ оцларинъ Юрданъ Тодоровъ отъ Елена отиде като ходатаи при Фазлъ паша да го моли да не се обѣсватъ извѣстни възстаници, защото законътъ казва това и това. Фазлъ паша му отговорилъ съ една фраза, която е класическа: „Г. Тодоровъ! Идете си въ Елена; азъ съмъ старъ човѣкъ; виждате, колко много димъ има въ въздуха; очитѣ ми сж слаби, не мога да чета закона“. Димътъ въ въздуха е прѣчилъ на Фазлъ паша да чете закона! А колко много причини има днесъ да не можемъ да се спремъ на конституцията въ името само на нейнитѣ норми. Не бихме ли отрекли една еволюция, не бихме ли отрекли съдържанието на едно развитие прѣзъ цѣли 30 години, ако искаме тази конституционна директива да я затвърдимъ, ако искаме формитѣ на развитието да ги вкаменяваме? На васъ ви казватъ: докато тя съществува, ние, понеже сме се клеи въ нея, трѣбва да я пазимъ. Това е тѣй, но кои сж причинитѣ за промѣната на обикновенитѣ закони? Не е ли онова, което е практика на дѣйствителния животъ? Кои сж причинитѣ за промѣната на конституцията? Не е ли онова, което е нужда на дѣйствителния животъ? Кои бѣха причинитѣ да се измѣни чл. 17? Не е ли нуждата на една политика?

Х. И. Поповъ: Какъ се измѣни? — По реда си.

Д. Кьорчевъ: Азъ знамъ, по реда си, ще ми кажете, но днесъ азъ смѣтамъ, че нормитѣ на конституцията могатъ да бждатъ регулаторъ на нашия животъ, доколкото този животъ има реално съдържание и ще запази вътрѣшното спокойствие; иначе ще имаме норми, но нѣма да имаме съдържание.

Х. И. Поповъ: Това народътъ трѣбва да го каже, а не вие.

Д. Кьорчевъ: Азъ не приемамъ това възражение. Народната воля трѣбва да я създадатъ онѣзи, които честно, идеално търсятъ и откриватъ нуждитѣ на този народъ — тѣ създаватъ тази воля. Азъ казвамъ това вамъ и на всички, които сте убѣдени, че прѣдставлявате народната воля. Но когато нѣкой дойде да ми каже само „народната воля“, смѣтамъ, че това е една абстрактна фраза, непонятна за мене. Тази воля се създава, тази воля се открива. И затуй голѣмитѣ държавници иматъ заслугата — и затуй тѣхнитѣ имена се спомнятъ — че тѣ по-рано сж прѣдвидѣли тази воля, по-рано сж открили онѣзи важни задачи на страната, които трѣбва да се изразятъ по извѣстенъ пжтъ. Народътъ никога самъ, въ своето мнозинство, не е въ възможностъ да се занимава съ всички въпроси, които обематъ дѣйността на цѣла една политика, било вътрѣшна, било външна.

Х. И. Поповъ: То е погрѣшенъ пжтъ. Свикайте великото Народно събрание, измѣнете конституцията и никои нѣма да ви приказва, щомъ народътъ се изкаже, че желасъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ не казвамъ, г. Поповъ, че ние сме противъ конституцията.

Х. И. Поповъ: Вие въ името на конституцията говорите така.

Д. Кьорчевъ: Азъ зная, че въ името на конституцията говоря, но съмъ дълженъ да говоря и въ името на нуждитъ на този народъ, който конституцията ми повелява да браня.

Х. И. Поповъ: Щомъ нѣма конституция, нѣма що да говорите — да си идемъ. Това може да го говори само единъ неюристъ.

Д. Кьорчевъ: По-послѣ ще Ви кажа, че онѣзи нѣща, които Вие намѣрихте, че създаватъ конфликтъ между конституцията и тѣзи законоположения, послѣдната не е накарена.

Х. И. Поповъ: Може да се свика великото Народно събрание, то да приеме и да се свърши. Тогава ще се подчиня и азъ. Вие се явявате сега тукъ противъ конституцията.

Д. Кьорчевъ: Г. Поповъ! Азъ Ви слушахъ съ голѣмо внимание. Азъ приемамъ това, което казвате, и мисля, че ще изпълня единъ дългъ, като кажа нѣщо, макаръ и противъ конституцията, която Вие защитавахте; изслушайте ме. Азъ слушахъ Вашата рѣчь съ голѣмо внимание, съ голѣмо удоволствие; зная, че въ нея има умъ и знание и не искахъ да Ви прѣкъсвамъ, макаръ че ми давахте поводи. Моля, направете и Вие това и ме изслушайте. Има второ и трето четене и Вие тамъ ще може да добавите нѣщо къмъ онова, което казахте вчера и което пакъ може да бѣде изъ областта на защита конституцията.

Г. г. народни прѣдставители! Конституцията се създаде като една форма за управление прѣди вѣкъ, вѣкъ и половина, два вѣка, и тя побираше въ себе си всички онзи идеализмъ, който наврѣмето отговаряше на най-вѣрховнитѣ нужди за гражданска свобода и на всички онѣзи свободи на личността, които обхващатъ неприкосновеностъ на кореспонденцията, частната собственостъ и т. н. Добрѣ, но днесъ този идеализмъ, при който се зародиша старитѣ конституции, полека-лека чезне, той умира, затуй защото днесъ се изживѣха ония конституционни форми, прѣзъ които прѣмина държавата отъ тогава до сега. Нима мислите вие, че е вѣрно всичко онова, което се говори противъ Германия, че тя е една страна, въ която, поради липсата на парламентаренъ режимъ, свободата на личността, свободата на имота не бѣха гарантирани? Не, и тамъ имаше избори, и тамъ имаше защита на собствеността, и тамъ имаше защита на личността, и тамъ гражданскитѣ свободи бѣха много голѣми, и, което е по-важно, бѣха много добрѣ защитавани. Но тамъ имаше и друго нѣщо, че правителството не излизаше отъ парламента, а това даваше възможностъ народното събрание да прави каквито иска дебати, но въ края на краищата да не бѣде послушано и правителството пакъ да върши своята работа. Тѣзи ограничения бѣха ограничения на народното прѣдставителство и тѣ характеризираха пруската система. Когато падна Вилхелмъ, когато събитията наложиха новия режимъ въ Германия, слѣдъ изборитѣ за учрѣдителното събрание правителството рѣшава да напусне Берлинъ и да отиде въ Ваймаръ. Защо бѣше прѣнасянето на учрѣдителното събрание отъ Берлинъ въ Ваймаръ? Кои голѣми нужди накареха германскитѣ прѣдставители, германскитѣ депутати, които днесъ изразяватъ гласовѣтъ на 30 милиона германци, мъже и жени, да отидатъ въ Ваймаръ? Това бѣше нуждата да се върне Германия къмъ единъ идеализмъ, който характеризира нейнитѣ учения, нейната религия, нейната философия, нейния моралъ — всичко онова, което е голѣмиятъ културенъ активъ на тази страна.

П. Даскаловъ: Не затова, ами защото тамъ бѣха по-сигурни.

Д. Кьорчевъ: Ваймаръ е люлката на германския идеализмъ. Тѣ казаха: „Ние сме обезпечени по-добрѣ въ Берлинъ, отколкото въ Ваймаръ — ние въ Берлинъ по-добрѣ можемъ да бѣдемъ защитени отъ армията на правителството, но ние ще отидемъ въ Ваймаръ, дѣто опасността отъ спартакиститѣ е по-голѣма, но ще посочимъ на свѣта, че Конституцията на Германия се учрѣждава въ люлката на нейния голѣмъ идеализмъ, въ мѣстото, дѣто Гьоте, дѣто голѣмитѣ германски философи, дѣто тѣхнитѣ мислители и държавници — всички ония, които иматъ свѣтли имена, ходиха отъ тамъ да прокламиратъ своитѣ учения и своитѣ идеи, за да ги дадатъ не само на Германия, но и на цѣлия свѣтъ“. Ваймаръ, това е едно международно мѣсто на наука, на изкуства, на общъ голѣмъ културенъ напредѣкъ. Френската преса много добрѣ отъни това. Възражението, което тя направи, бѣше: „Добрѣ, но

ние не вѣрваме, че само мѣстото и неговитѣ велики културни традиции ще могатъ тѣй бързо да промѣнятъ германския народъ“. Въ „Месцге де Етадсе“ има една статия по тоя въпросъ, и азъ моля г. Даскалова да я прочете, за да види, дали отъ страхъ сѣ отишли германцитѣ въ Ваймаръ.

П. Даскаловъ: Недѣйте вѣрва напълно какво пишатъ френскитѣ вѣстници; тѣ изкривяватъ положението въ Германия.

Д. Кьорчевъ: Азъ чрѣзъ френскитѣ вѣстници, които съдържатъ много цитати, чета, какво пишатъ германскитѣ. Вие ми казвате да не имъ вѣрвамъ, но азъ нѣмамъ други пѣтища, по които да слѣдя тѣзи нѣща. Тамъ се даватъ цитати, тамъ се ояснява и все-таки хората, които пишатъ даже въ „Месцге де Етадсе“ или въ вѣстницитѣ отъ различни политически течения, не сѣ тѣкмо онимъ, които Вие имате прѣдъ видъ, у които извѣстенъ егонизмъ или извѣстна страсть не имъ позволяватъ да кажатъ истината. Вие по френскитѣ вѣстници можете сжщо да намѣрите много истини за германския животъ, както и азъ ги намирамъ. Така че ако Вие умѣете да виждате и търсите, сжщо и азъ и вѣлки другъ умѣе да вижда, да отдѣли тъмнината отъ свѣтлината. Но азъ казвамъ, че Ваймаръ бѣше мѣстото, което германското учрѣдително събрание изора, за да прокламира ония реформи на германския животъ, които горѣ-долу приличатъ и на тая реформа, която днесъ трѣбва да приеме нашето Народно събрание. Това е една реформа, тя трѣбва да дойде, тя трѣбва да стане, г. Даскаловъ, защото иначе — помнете това — ако не стане чрѣзъ законъ, ще стане чрѣзъ декретъ.

Г. Димитровъ: Това е най-сериозниятъ Ви аргументъ, г. Кьорчевъ, това е единствениятъ и най-сериозниятъ Ви аргументъ.

Д. Кьорчевъ: Да, този аргументъ азъ го казвамъ, но вямъ ви каза г. Януловъ, че когато вие ще правите декрети, тѣ ще бѣдатъ съ васъ активно — а ние пѣкъ тогава ще бѣдемъ само послушни, т. е. тѣ си запазватъ ролята да ви сътрудничатъ, а ние ще бѣдемъ мълчаливи. Така че тази конюнктурна ние можемъ да я прѣвдвидимъ отъ сега и да бѣдемъ спокойни.

М. Такевъ: Туй е въпросъ.

Д. Кьорчевъ: Така че всичко онова, което е традиция на конституционния животъ, което е светостъ на конституционнитѣ норми, ние го разбираме, ние чувствуваме дълга да го бранимъ, ние чувствуваме нуждата конституцията да бѣде света и ненарушима. Та, г. г. народни прѣдставители, вие, между които азъ сѣдя и сме другари, нали знаете, че ако има днесъ опозиционни течения съ такъвъ демократиченъ духъ, на които вие правите опозиция, на васъ, старитѣ борци, се дължи закрилата на тази конституция, възъ основа на която тѣ добиха права и възъ основа на която водятъ сега развитието на страната? Това е ваше дѣло, това е вашъ активъ. И когато вие се борихте за тая конституция, когато вие се борихте при нейното създаване, когато съ толкова жертви вие я запазихте и имъ я дадохте, за да бѣдатъ тѣ борци днесъ, разберете, че трѣбва да помогнете въ името на тая еволюция на всички, които искатъ да разширятъ съдържанието, смисъла, идеитъ на тази конституция, на тази форма на държавенъ и общественъ животъ.

Г. Серафимовъ: Ако бѣхме учрѣдително Събрание, да, но ние не сме такава.

Х. И. Поповъ: Ние собствеността ще я пазимъ и въ учрѣдителното Събрание; ако я взематъ насила или ако народътъ го наложи, то е другъ въпросъ.

Г. Димитровъ: (Къмъ групата на либералитѣ) Учрѣдително Събрание вие вече никога нѣма да видите.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да бѣдете съгласни и за друго едно нѣщо: то е единъ въпросъ, който обхваща всичкитѣ възражения отъ тая страна. Намъ ни казватъ — и това е важно, че го казва единъ министъръ, който внася законопроекта, а чрѣзъ него ние разбираме мнѣнието на цѣлия кабинетъ — г-да, врѣмето е ненормално; при това врѣме намъ се налага дългъ да вземемъ мѣрки, които вие виждате, че сѣ вписани въ законопроекта. Спрете се на тая фраза — тя е много важна, тя ангажирва твърдѣ много правителството:

„ненормалното връме“. Ние много дължим за тѣзи постоянни възражения на опозицията. Ние трѣбва да се провикнемъ отъ съдържанието на тѣхния смисълъ. Азъ се радвамъ, че намъ ни правятъ тия възражения и ние трѣбва да ги приемемъ. Що значи ненормално връме? Имаме единъ кабинетъ, който прави една политика слѣдъ една неуспѣшна война, но който смѣта, че тая политика може да бѣде успѣшна при тѣзи и тѣзи условия. Сѣщиятъ кабинетъ по въпроса за вътрѣшнитѣ задачи на страната казва, че връмето е ненормално. Защо е ненормално? Само защото сме слѣдъ една война, която свърши съ неуспѣхъ? Не. Безспорно, това е основната причина, но то е и отъ съзнанието на правителството, че това ненормално връме ще обхване единъ по-дълъгъ периодъ отъ връме, то ще бѣде единъ по-дълъгъ процесъ, и въ този процесъ правителството трѣбва да бѣде регулаторъ на ненормалността, на особеността на връмето, регулаторъ, който ще иска да държи всичко въ рѣцѣтъ си, да държи юздитѣ на новия животъ. Азъ искамъ да кажа отъ тая трибуна, че всички сме длъжни да дадемъ право на правителството, че то схваща положението като ненормално, че отъ това съзнание трѣбва да се обхванемъ всички, ако всички дадемъ съгласието си по този законопроектъ, това ще бѣде единъ голѣмъ активъ, по което дълбоко убѣждение, за въпроситѣ, съ които най-много се занимава г. министъръ-прѣдседателятъ и които интересуватъ всички ни.

Въ България Парламентътъ и всичкитѣ партии рѣшаватъ да въведатъ конфискация. Та това е единъ народъ, за който трѣбва да се държи смѣтка, ще кажатъ вънъ, та това е единъ народъ, който не се шегува. Та това е единъ народъ, който е готовъ и вътрѣшно да понесе своитѣ жертви, но който ще държи своето достойнство до край! Компромиситѣ, които прави г. Теодоровъ съ лѣвитѣ партии, съ компромиси, които азъ разбирамъ. Той казва: „Азъ трѣбва да държа едно положение, което да балансира теченията въ кабинета“. Това му създава голѣма мѣка, но той смѣта, че това е врѣменно и скоро ще може да се отвърве отъ това положение. Че тая работа е врѣменна, може да се поддържа, но колко ще бѣде това връме, ние не го знаемъ, и азъ мисля, че се лъжатъ онѣзи, които мислятъ, че тѣй скоро ще се свърши този процесъ на криза, вътрѣшна и външна. Нека всички се подготвимъ къмъ мѣроприятии, къмъ законопроекти, къмъ наредби, които въ този моментъ нѣма само да се отнасятъ до конституционни норми или до нарушение на онова, което е конституционна традиция, ами ще се отнасятъ до възможността този народъ по своитѣ най-голѣми и важни въпроси да бѣде единенъ, да бѣде сплотенъ. Ние тукъ седѣлимъ на партии, ние тукъ хитруваме по всѣки законопроектъ, ние вземаме думата, за да впишемъ въ активъ и пасива на нашитѣ партийни дѣйствия онова, което смѣтаме, че ще ни бѣде нужно за бѣдаще. Вънъ въ кулоаритѣ всички сме едно, защото знаемъ, че опасността нѣма да падне върху партии, тя ще падне върху всички. И азъ съмъ убѣденъ, г. г. народни прѣдставители, че ако всѣки отъ насъ стои на гледището, че България си тая Кама̀ра или съ бѣдащата Кама̀ра е готова да въведе въ себе си онѣя наредби, които ще дадатъ право на всѣки единъ да се чувствува дотолкова свободенъ гражданинъ, дотолкова защитенъ гражданинъ, дотолкова гражданинъ-господаръ на себе си, на страната си, та ако настѣпятъ нови опасности — това, което е мое дълбоко убѣждение — ние да имаме всички тѣзи граждани съ тѣхнитѣ протести и съ тѣхната готовност. Ние за частни интереси петъ пари нѣма да даваме, ние за онѣзи, които сѣ паднали подъ съблазнитѣ прѣзъ едно връме, пълно съ мѣки и жертви, за да обогатятъ себе си, нѣма да държимъ смѣтка, било тукъ, било тамъ, тѣ сѣ навѣскаждѣ, тѣ сѣ въ всѣки срѣди. Съ закона може да се злоупотребува, за това нѣма да държимъ смѣтка, но и вие и тѣзи ще иматъ възможностъ съ този законъ да продължатъ, може би, една партийна борба или една партизанска борба, ако този законъ се изроди, която партизанска борба дава и на двѣтъ страни еднакъо силно орѣжие. Защо, г. г. народни прѣдставители, да допускате за моментъ илюзията, че законътъ ще се изрази въ едно партизанско срѣдство въ рѣцѣтъ на онѣя, които ще искатъ да дириятъ отговорностъ за авторитѣ, за съдѣйцитѣ на една политика, каквато ние водихме? Та ние трѣбва да отговаряме за тая политика! Та това не е ли нашъ дългъ? Та това не е ли едно наше право? Има ли нѣкой смѣлостъ да говори по-нататъкъ за тая политика, ако отсега не се подготви да отговаря за нея? Та азъ ви питамъ: по кой начинъ се отговаря досега? Азъ ще ви приведа единъ примѣръ, азъ ще ви кажа каква бѣ сѣдбата

на единъ държавенъ мѣжъ. Тя не е само тази сѣдба, като министъръ да бѣде погребенъ на държавни разноси или да бѣде даденъ подъ сѣдъ. Тя е друга; тя е, слѣдъ като падне отъ властъ, да не търси пѣтица само за да бѣде запазенъ отъ негодувания — справедливи или не, то е другъ въпросъ — отъ нападки, но и да отстоява тия нападки. Слѣдъ като австроунгарскитѣ войски напуснаха италианския фронтъ, когато виенскитѣ кабинетъ прѣдложи примирие, и частъ отъ унгарскитѣ войски нахлуха въ Будапеща и бѣха образували вече сѣвѣти, и се впуснаха да търсятъ смѣтка, министъръ-прѣдседателятъ Кароли повика Тиса и му каза: „Ти си ми политически врагъ, но азъ ти прѣдлагамъ собствения си замъкъ — иди и стой тамъ, защото тѣлитѣ ще те разкъсатъ“. — „Не, азъ съмъ дълженъ да отговарямъ прѣдъ тия тѣли“, каза Тиса. — „Тогавъ позволи да поставя при тебе 6 души войници да те пазятъ“. — „И отъ това нѣма нужда“. — „Тогавъ азъ го правя, безъ да те питамъ“ — и при Тиса поставиха 6 души войници. Единъ день, когато Тиса сѣ зетя си и жена си стоеше въ своя кабинетъ, влизатъ вътрѣ двама души въорѣжени и го питатъ: „Вие ли сте графъ Тиса?“ — „Азъ съмъ“. — „Добрѣ, нашиятъ сѣвѣтъ те осѣди на смъртъ, защото ти води една политика, която бѣше пагубна за страната“. Тиса изважда револверъ: „Като какви идете тукъ?“ — „Ние идемъ отъ името на сѣвѣта“. — „Добрѣ щомъ като вие идете отъ името на единъ сѣвѣтъ, колкото да бѣде той малъкъ, колкото и да не въѣрвамъ, че той прѣдставлява цѣлия унгарски народъ, азъ хвърлямъ револвера, ето ме“ — и тѣ го застрѣляха, като раниха даже и жена му. Тиса умрѣ като единъ класически герой. Така трѣбва да се поема политическата отговорностъ. Той остана на поста си до край. Азъ не искамъ да правя паралелъ, но бихъ се възмутилъ, ако прибѣгна до примѣри.

П. Даскаловъ: Тиса умрѣ за политика, а тукъ е въпросъ за съблазнѣнъ.

Д. Кьорчевъ: Отъ отговорностъ политикътъ не трѣбва да бѣга, г. Даскаловъ!

П. Даскаловъ: Не смѣсвайте съблазнѣнъта съ онова, което Тиса е направилъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ казвамъ, че ние сме длъжни въ този моментъ да създадемъ най-голѣми улеснения за установяване отговорноститѣ за една политика.

Г. Панайодовъ, който ви държа една рѣчь, която го отличилъ, както винаги, съ способността да бѣде отличенъ юридически умъ, разгледа конфликтитѣ между закона и конституцията. И когато азъ говорихъ съ него, той ми каза: „Това е мой дългъ, като юристъ, да го направя“. И ние всички трѣбва да му благодаримъ. Това е единъ исторически законъ и ние всички трѣбва да си дадемъ мнѣнието по него, колкото и да чувствуваме, че се губи връме. Но г. Панайодовъ казва: „Ако хората гласуватъ за този законопроектъ, тѣ ще гласуватъ, като признаятъ, че той е неконституционенъ, но че е полезенъ за страната“.

К. Панайодовъ: Че жертви се искатъ — това е моятъ изразъ.

Д. Кьорчевъ: Това е съзнание на единъ политикъ и на единъ юристъ; като юристъ, той даде всички аргументи „противъ“, но той е политикъ и казва: „Жертви се искатъ“. Къмъ това мнѣние ще се присѣдинятъ всички, на това мнѣние трѣбва да бѣдатъ и хората извънъ тази ограда, на това мнѣние трѣбва да бѣде и обществото. Защо да мислимъ, че днесъ ще се посегне на хора, които сѣ спечелили и че тѣ щѣли да опростѣятъ; защо да мислимъ, че може да се нахърнятъ извѣстни частни интереси, защо да се боимъ, че ще се злоупотребува съ закона, защо да допусчаме най-страшното — че ще бѣде този законъ партизанско орѣжие? Не, азъ всички тия аргументи ги отхвърлямъ, всички тия съображения сѣ за мене незадоволителни. Законътъ е една нужда, която въ основата си има желанието и за успокоение, ...

С. Дойчиновъ: И за отмѣщение.

Д. Кьорчевъ: ... и за начало, едно начало, съ което постепенно трѣбва да си примиримъ, едно начало, което постепенно ще обединява всички. Азъ не разбирамъ защо днесъ нѣкой депутатъ си дава оставката, за да прави протести, защото съ туй той може да се отрѣче отъ своята партия, но той не върши нѣщо, което въ този моментъ би било нужно на страната. Той може да дойде тукъ и да каже: „Слѣдъ толкова много пертурбации, промѣни, ка-

тастрофи, слѣдъ като загинаха системи на управление, слѣдъ като паднаха корони, слѣдъ като прѣживѣхъ небивали нѣща, азъ ида да ви кажа, че по-рано мислѣхъ иначе, днесъ мисля тъй. Постепенно ние ще виждаме разногласия въ нашитѣ партийни срѣди, които разногласия ще характеризиратъ този процесъ на обновление и които трѣбва да се разглеждатъ спокойно, безъ провокации, търпѣливо, затуй защото трѣбва да се мѣчимъ да изпрѣварваме събитията, а не тѣ да ни влѣкатъ; събитията вървятъ много бързо и, ако се оставимъ да ни влѣкатъ, ще ни изпотрошатъ и главитѣ и краката. Днесъ правителството усвоява една тактика, която Лойдъ Джорджъ практикува вече отъ нѣколко мѣсеца: правителството иска онова, което е голѣма вжтрѣшна необходимостъ, онова, което трѣбва да бѣде една рационална реформа, да не стане чрѣзъ натискъ отдолу, но прѣдвиждайки се натискътъ, да стане отгорѣ. Правителствата днесъ се революционизиратъ, правителствата изпитватъ всѣки день пулса на народа, на извѣстни срѣди отъ него, и, ако пулсътъ е ненормаленъ, тѣ сж лѣкаритѣ, тѣ ще му търсятъ лѣкъ. Но ако оставятъ, при голѣма температура, тоя народъ самъ да си търси своитѣ реформи, тогава ще питамъ азъ конституционалиститѣ, които плачатъ за норми, какво ще стане съ тѣзи норми, какво ще стане съ тази конституция? (Ржкопѣскане отъ блока) Та нима ние не говоримъ тукъ отъ името на конституцията, та нима ние не искаме да я защитимъ, като прѣдвиждаме, че тя може издѣно да се събори? Но вие ще ми кажете, че нѣма такава опасностъ. Защо? Дайте ми доказателства, г-да, че е мирно, дайте ми аргументи, че е тихо, дайте ми аргументи, че нѣма негодувание, че има достатъчно храна и че имаме приятели въ свѣта — дайте ми доказателства. Вие ги нѣмате. А има ли причини да ни тласкатъ къмъ отчаяние, бѣдете мѣже, за да станете господари на тая страшна вълна.

Х. И. Поповъ: (Възразява нѣщо)

Д. Кьорчевъ: Азъ съмъ готовъ, г. Поповъ, да понеса тежеститѣ на всѣко едно . . .

Х. И. Поповъ: Питайте народа, той ще ви прати такива, каквито искате — пакъ крайни ще бѣдатъ.

Д. Кьорчевъ: Г. Поповъ! Изглежда, че ние сме на два.

Х. И. Поповъ: Защо нарушавашъ конституцията? Огвори вратата, дай възможностъ на народа да си каже думата; ако прати крайнитѣ, крайни ще бѣдатъ; ако прати срѣднитѣ, срѣдни ще бѣдатъ. Какво е това нѣщо: не щемъ конституцията? Питайте народа — ето, той чака — не ще ли конституция, а не тукъ, отъ трибуната, да говорите.

А. Цанковъ: Ще го питаме.

Х. И. Поповъ: Питайте народа утрѣ още. Ако прати тѣзи, ще се подчинимъ. Какво е това: не щемъ конституция?

А. Цанковъ: Ти съмнѣвашъ ли се въ мнѣнието на народа?

Х. И. Поповъ: Нѣма да се съмнѣвамъ. Които дойдатъ, сж добръ дошли, и конституцията си е конституция. Какво е това не щѣлъ конституцията, а ще разправя за нужди? Народътъ има желание да се изкаже. Когато изпрати, той ще бѣде тукъ, и това ще бѣде неговата воля — народна воля. Ама работа! Защо ви е толкозъ страшна конституцията! Хемъ не щѣлъ конституция, хемъ говори отъ трибуната не знамъ какво — революция щѣло да стане. Нѣма да стане революция, ако изпълняватъ конституцията. Трѣбва да попитате народа да се изкаже съвсѣмъ свободно, безъ да го принуждаватъ.

А. Цанковъ: Ние ще го питаме. Ние искаме да отидемъ съ този законъ на рѣка прѣдъ народа, за да ни е чисто челото, защото вие сте нахвърляли единъ боклукъ и съ този законъ ние ще му занесемъ едно облекчение. Имайте куража да го провалите, ако можете.

Х. И. Поповъ: Това е произволна работа, това е революция.

А. Цанковъ: Съ законъ или безъ законъ, но ние ще идемъ при този народъ, за да искаме този законъ.

Х. И. Поповъ: Вие когато отидете прѣдъ народа, тогава ще ви видимъ. Тамъ другаритѣ си питайте, дали ви даватъ думата въ нѣкой градъ.

Д. Кьорчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Не е право онова, което поддържаше вчера г. Поповъ въ рѣчта си, че обикновеното Народно събрание има пълномощие отъ великото Народно събрание, . . .

Х. И. Поповъ: Кой поддържа това? Азъ не съмъ поддържалъ това.

Д. Кьорчевъ: Това го каза г. Тончевъ и Вие.

Х. И. Поповъ: Да.

Д. Кьорчевъ: Дѣйствително, обикновеното Народно събрание дѣйствува по конституцията, но както за обикновения депутатъ, така и за депутата на великото Народно събрание мандатътъ му не е пълномощие, а е инвеститура, т. е. депутатътъ не е длъженъ да се вслушва въ онова, което въ извѣстенъ моментъ ще му кажатъ избирателитѣ, а да дѣйствува по своитѣ убѣждения, като свободенъ политически дѣецъ, убѣденъ, че той по-добър е открилъ народнитѣ нужди и по-добър ще ги схване. И когато днесъ ми възразявате, че ние не сме питали народа, и когато другитѣ ни казватъ, че народътъ желае това, азъ мисля, че правилно ще бѣде гледището на ония, които въ този моментъ, дѣйствувайки свободно като политически дѣатели, търсейки нуждитѣ на страната, търсейки възможностъ за единъ нормаленъ, спокоенъ вжтрѣшенъ животъ, откриватъ задачитѣ, които трѣбва да се разрѣшатъ и дѣйствуватъ не по пълномощие, а по убѣждение, тъкмо тъй, както казва конституцията и както казва нормата за дѣйността на депутатския мандатъ. Даде се единъ баналенъ примѣръ за пълномощието на адвоката — кактотой не могълъ да излѣзе изъ границитѣ при защитата на единъ процесъ, така и депутатътъ не могълъ да излѣзе изъ границитѣ, които му посочва конституцията, като директива. Това не е вѣрно, това абсолютно не е вѣрно. Границитѣ на това пълномощие не сж такива; никой конституционалистъ не казва това.

Х. И. Поповъ: То не е пълномощие.

Д. Кьорчевъ: Не е пълномощие — Вие сте съгласенъ, г. Поповъ, нали? И ако това е тъй, ако тукъ ви казватъ, че ние и безъ законъ, ако не го вотираме, и съ вотиранъ законъ, пакъ ще питаме народа, ще потвърди ли той това наше мѣроприятие, ще иска ли той да го узакони, . . .

С. Дойчиновъ: Тогава защо искате това?

Д. Кьорчевъ: . . . бѣдете увѣрени, че народътъ не ще се прикрива. Ние имаме друго едно срѣдство, което прѣдставлява днесъ общественото мнѣние. Даже — да говоримъ на конституционенъ езикъ — онова, което е преса, което е събрания, резолюции на единъ народъ, тѣ всички сж единъ елементъ отъ конституционния животъ на страната и този елементъ наричаме общественото мнѣние. Азъ ви питамъ: болшинството на това общественото мнѣние въ този моментъ не изразява ли една воля? Кажете ми, моля ви се, колко събрания бѣха противъ? Идете си направете събрание — азъ не смѣя, азъ нѣмамъ този куражъ да отида въ Пловдивъ и да кажа, че се прави единъ законъ, който ще даде възможностъ на извѣстни хора — много малко могатъ да бѣдатъ тѣ — да скриятъ богатствата си, които сж украли. Това не мога да го кажа.

Х. И. Поповъ: При военное положение не може да се прави събрание.

Д. Кьорчевъ: На закрито идете го кажете. Ето, Вие не смѣете, Вие ми възразявате въ името на конституцията, но тая конституция трѣбва да има животъ, тая конституция трѣбва да има смисълъ; оттамъ се раждатъ идеи, оттамъ не се раждатъ мъртви букви. Защо ми цитирате автори отъ сто години? Това е единъ духъ на миналото, духъ на мъртвитѣ, отъ които не може да се очаква нито импулс за животъ, нито идеи за едно ново врѣме, тѣ отдалечено отъ миналото — врѣме, въ което живѣемъ, въ което страдаме, въ което се мѣчимъ да създадемъ нѣщо. Азъ не приемамъ тия възражения. Азъ ви говоря убѣденъ, азъ ви говоря не като вашъ врагъ, азъ ви говоря като другаръ, който не е съгласенъ по този въпросъ съ васъ. И

моето убъждение отива дотамъ, че азъ ще гласувамъ и законъ по-страшенъ и съ по-голъми ограничения. Не се бойте отъ възможността да се правятъ опити въ едно врѣме, когато сж нужни тия опити. Нѣкои отъ тѣхъ могатъ да бждатъ лоши, могатъ да създадатъ лоши резултати, но бързайте да ги правите непрѣкъснато, за да създадете възможност на търпѣние и очакване на ония, които не знаятъ конституцията, а знаятъ само себе си и нуждитъ си.

Свѣтостта на собствеността, свѣтостта на онова, което всѣки е придобилъ при защитата отъ основния законъ! Азъ разбирамъ всичко туй. Та кой може да възрази? Ами нали всички тия хора живѣятъ все на свои сръдства; нали всѣкой отъ тѣхъ има свои доходи, чрѣзъ които живѣе, чрѣзъ които иска да бжде въ обществото човѣкъ, който самъ задоволява своитѣ нужди, каквито и да бждатъ тѣ, малки или голѣми? Е добръ, всѣки е придобѣтелъ на извѣстна частица собственостъ, малка или голѣма, движима или недвижима. Та нима всѣки нѣма да се съгласи да я защитимъ; та нима тамъ е спорътъ, че се посѣга на тая собственостъ? Не, конституцията запазва собствеността, но конституцията не можеше да прѣдвиди въ своитѣ наредби такива изключителни и страшни врѣмена, които историята на народитѣ, историята на човѣчеството не е прѣживѣвала. Конституцията се правѣше, за да се ограничи нѣкога голѣмитѣ партизански борби. Тя не се правѣше въ името на народитѣ, а тя се правѣше въ името на толкова страшни партизански гонения, които бѣха дали възможност на дългогодишни страдания и мъки. Е добръ, създадохъ възможност за по-лоялни, за по-коректни политически борби и отъ тамъ постепенно севмѣнаха и народитѣ да участвуватъ въ тази политическа борба. Даде се и общо избирателно право. Нѣма врѣме, за да прослѣдимъ цѣлия този конституционенъ животъ, за да ни се открие еволюцията на процеса, по който постепенно маситѣ влизатъ въ политическия животъ. Защо? Защото почувствувахъ, че сж гаранции, каквото и мнѣние да иматъ, на каквито и убѣждения да служатъ. Тѣзи гаранции имъ ги даде единъ основенъ законъ; той се породилъ — азъ ви кажахъ по какви причини. Но можеше ли, въ тия основни положения за живота на конституционнитѣ държави, да се прѣдвидятъ събитията, да се прѣдвидятъ пертурбациитѣ и революциитѣ отгорѣ и отдолу, каквито станаха досега? Та нима всемирната война не е една революция; та нима всемирната война спазилъ осветенитѣ отъ всички народи трактати на Хагската конференция; та нима въ името на единъ егоизъмъ тамъ не се наруши всичко онова, подъ което се бѣха подписали най-великитѣ и културни държави? Наруши се, защото никой не прѣдвиждаше такава война, никой не прѣдвиждаше такъвъ двубой. Цѣлата война е една революция, която изпотроши всички досегашни форми. Тя не е завършила процеса си; тази революция ще продължава — това е моето дълбоко убѣждение; тя ще се завърши, когато както въ миналото добиха правото всички граждани да участвуватъ въ политическия животъ на страната, така и днесъ всички народи ще добиятъ правото сами да бждатъ съдници на своята сѣдба. Това е единъ исторически процесъ; никой не може да го спре, никой не може да го отмѣни. Ние трѣбва спокойно да наблюдаваме неговото развитие, да се опираме на неговитѣ исторически необходимости и тамъ да виждаме нашатъ надежда. Дайте възможностъ тогава по-бързо да вървимъ въ тоя пѣтъ, г-да! Насъ ни обвиняватъ, че сме живѣли при фаворизация. Ние и наши приятели, които подозиратъ, че сж се обогатили, сж длъжни да кажатъ: „Ние бѣхме сътрудници въ една политика; елате сега и търсете, какво направихме за тази политика, изкористихме ли, злоупотрѣбихме ли съ нея?“ Така ще кажете и вие на тѣхъ, защото и тукъ (Сочи групитѣ на блока) и тамъ (Сочи либералнитѣ групи) имаше фаворизация. Фаворизация имаше навсѣкѣждъ и тази фаворизация, която е улеснявала когото и да било и която и днесъ, може би, ще му брани богатствата, трѣбва да изчезне. Ако бждемъ партизани — азъ това не допускамъ — ако заемаме това мѣсто отъ гледището само на политическитѣ вражди, бждете убѣдени, г-да, че нѣма по-голъма сцена, дѣто политическата страсть, вражди и ненавистъ да намѣрятъ почва, отколкото въ този законопроектъ. Защото денонсиацията е почти тайна. Всѣки може да съобщи на апелативния съдъ, а той да каже: „Съгласно членъ еди-кой си, понеже апелативниятъ съдъ подозира, дайте смѣтка“. Ние имаме примѣри отъ миналото. Слѣдъ падането на Стамболова, пратиха, къмъ която принадлежа, бѣше подхвърлена на сѣщия законъ — закона за незаконното обогатяване на чиновницитѣ. Този законъ се приложи къмъ двама души.

Единиятъ бѣше Димитъръ Петковъ, а другиятъ бѣше кметътъ на с. Манолѣ, Пловдивско. На Димитъръ Петковъ му искаха смѣтка, дали е плащалъ градската вода и дали е ималъ водомѣръ въ къщата си, а на кмета на с. Манолѣ искаха смѣтка, защо общинскиятъ бюджетъ е билъ 3 хиляди лева. Той е единъ много богатъ селянинъ.

Нѣкой отъ народнитѣ прѣдставители: Кой е той?

Д. Кьорчевъ: Въ този моментъ не мога да му кажа името.

Х. Бояджиевъ и Х. Гендовичъ: Тоне Петровъ.

Д. Кьорчевъ: Да, Тоне Петровъ. Той имъ каза: „Г-да! вижте оградата на двора ми — тя струва 10 хиляди лева“, и комисията се върна; законътъ не се приложи спрѣмо него. Спрѣмо Петкова приложението на закона се свърши въ нѣкакво прѣслѣждане, но то бѣше изразъ на една вражда. Авторътъ на закона бѣше сегашниятъ министъръ-прѣдседател, г. Теодоровъ. Разбира се, слѣдъ едно врѣме, каквото бѣше стамболовиятъ режимъ, поискаха всички да успокоятъ страната съ това, че ще прѣслѣдватъ незаконно обогатенитѣ хора.

Ж. Бакаловъ: Г. Бобчевъ бѣше инициаторътъ.

Д. Кьорчевъ: Г. Бобчевъ, но г. Теодоровъ бѣше прѣдседателъ на Камарата. Това бѣше инициатива на цѣлия кабинетъ. Стамболовъ падна прѣзъ м. май, инициативата се взе прѣзъ м. декемврий и въ януарий се гласува. Законътъ е отъ петъ члена. Този законъ не се приложи, защото въ дѣното на него стоеше политическата вражда. Не е такъвъ този законъ. Тукъ нѣма само политическа вражда; тукъ нѣма само желание да се гони противника, ами партиитѣ ще се чистятъ взаимно, най-близкитѣ хора ще си търсятъ смѣтки. Ние прѣживѣхме едно страшно врѣме, елате да видимъ кой какво е правилъ. Та мислите ли вие, че всичко това не е необходимо слѣдъ 6-годишенъ периодъ отъ напѣжания и усилия? Азъ разбирамъ едно: че този законъ е нуженъ, защото е начало за търсене на отговорности. Ще търсимъ отговорности за балканската война, ще търсимъ отговорности за тая война, ще търсимъ отговорности за вжтрѣшния животъ прѣзъ балканската война, ще търсимъ отговорности за вжтрѣшния животъ прѣзъ тая война, ще търсимъ отговорности за всичко онова, което стана въ живота на страната и което бѣше далечъ отъ политиката. Та не помнете ли вие въ Камарата, която бѣше прѣзъ 1912/1913 г., какъ се правѣха питания, които фрапиреха войницитѣ? Ние четехме по вѣстницитѣ, че Борисъ Вазовъ пита: защо еди-кой депутатъ колега е доставчикъ на Военното министерство? Това бѣше питане въ Народното събрание и ние го четохме на фронта. Имаше другъ депутатъ Консуловъ, който пита: защо другъ депутатъ — покойниятъ Бурмовъ — е доставчикъ? Нали тѣ сж депутати? Щомъ сж доставчици, тѣ не трѣбва да стоятъ въ Камарата? Нима мислите, че прѣзъ онова врѣме не е имало работи, както и прѣзъ наше врѣме? Слѣдователно, не враждата ще стои въ този законъ. Щомъ законътъ зисѣга едно врѣме, за което взема отговорностъ г. Теодоровъ, шефътъ на кабинета, вземете примѣръ отъ него. Той се поставя подъ тия отговорности, защо и ние да не се поставимъ? Ние сме длъжни да направимъ това. Азъ мисля, че нѣма здравъ аргументъ противъ закона. Има запазена извѣстна боязнь въ по-стари отъ мене хора, защото тѣ сж прѣживѣли едни политически борби, които трѣбва да забравимъ, едно политическо минало, въ което моралътъ, въ което зачитането на личността бѣха прѣнебрѣгнати; тѣ се боятъ отъ тази традиция, отъ тѣзи спомени. Азъ мисля, че днесъ това врѣме е почти минало. Днесъ има по-голъми гаранции, по-голъма преса, днесъ имаме начало на новъ идеализъмъ, който ще ни запази отъ посегателства. Днесъ публичността е въ много пошироки размѣри, отколкото когато и да било. Днесъ, ще кажете, има цензура. Колкото да въставаме противъ цензурата и колкото тя да се е струпвала най-често върху моя грѣбъ, сега тя не може напълно да се махне. Обаче цензурата ще трѣбва да се ограничи по отношение на тоя законъ.

Азъ, когато ще говоря по детайлитѣ, както въ комисията, така и тукъ, ще моля г. министра на правосъдието да си вземе бѣлѣжка отъ нѣколко въпроса, които ще поставя. Единъ отъ тѣзи въпроси е, че всичко това, което става по този законъ, да се публикува, засѣданията на

сѣда да бждатъ публични и цензурата да не може да по-
сѣга на тѣзи публикации.

Х. Кабакчиевъ: Значи, признавате цензурата.

Д. Кьорчевъ: Не я признавамъ, но ако съществува,
казвамъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: По тѣзи въпроси нѣма
никакво запрѣщение.

Д. Кьорчевъ: Г. Тончевъ направи заключението на
своята рѣчь, като каза, че този законъ ще намали кредита,
ще убие довѣрието на чужденцитѣ къмъ нашия търговски
и индустриаленъ свѣтъ. Не е вѣрно това.

П. Даскаловъ: Ти го познавашъ много добръ.

Д. Кьорчевъ: Кредитътъ на нашитѣ търговци не за-
виси отъ каприза и случая на обикновеното забогатяване
или отъ това, което имъ даде войната като печалба, а за-
виси изключително отъ политиката на държавата, зависи
отъ мѣрките, които държавата ще вземе, за да може стра-
ната да се запази вътрѣшно спокойна или външно така
добър поставена съ своитѣ пазари, че да знае търговецътъ,
какъ ще носи стокитѣ си отъ едно мѣсто на друго, като
посрѣдникъ, или пъкъ да знае индустриалецътъ кждѣ ще
пласира своитѣ стоки. Тѣзи изключителни наредби, които
виждаме въ законопроекта, се дължатъ на една особена
конюнктура, както казахъ, обаче не тази конюнктура съз-
дава кредита. Нали ще имаме нормално врѣме, както се
надѣва и правителството. Прѣзъ това нормално врѣме не
може да се отрази тоя законопроектъ върху търговеца и
върху индустриалеца; напротивъ, търговецътъ сдруженъ и
самъ ще се научи да защитава по-добъръ своитѣ права, ще
се научи да търси по-прѣки и по-непосрѣдствени пъ-
тища въ защита на своитѣ права, а пъкъ министърътъ или
администраторътъ, който ще поиска да тури прѣчки на не-
говитѣ желания, той ще попадне подъ отговорностъ самъ,
защото въ разширителното тълкувание на този законъ
азъ виждамъ да влиза и отговорността на онова лице,
което попрѣчи умишлено за неизпълнение на извѣстни
искания, за неудовлетворение извѣстни проски на единъ
търговецъ или на единъ индустриалецъ и му се нанесе
щета. Както когато се нанася щета на държавата или на
трего лице, се отговаря, така и тукъ, като се нанася щета,
ще трѣбва да се отговаря. За насъ се открива една об-
ластъ, която прилича на едно голѣмо око, което ще обзрѣ
всичко, което става въ страната. Затуй не трѣбва да се
взема въ съображение този мотивъ, кредитътъ на търгов-
цитѣ и индустриалцитѣ. Та всичката ли търговия и ин-
дустрия е плодъ на това, което е обектъ на този законъ?
Може ли това да се мисли? За г. Тончевъ това бѣше за-
ключението, което бѣше далечъ отъ конституционнитѣ
анализи, които той прави. Но азъ съмъ длъженъ да се по-
върна върху онова, което той каза за старитѣ конституции,
за да не смѣтнете, че той въ своитѣ анализи бѣше правъ
да даде примѣритѣ, които ни посочи. Старитѣ консти-
туции, т. е. собствено конституциитѣ на държавитѣ, които
иматъ голѣмъ конституционенъ опитъ, се породиха въ
едно врѣме, когато и населението бѣше по-малко, а пъкъ
и самата структура на обществото бѣше друга. Прѣдста-
вете си вие, че въ Франция конституцията, която днесъ
съществува, ще поискатъ да я приложатъ и въ бждаще.
Азъ съмъ убѣденъ, че тя нѣма да остане по много и много
причини, които азъ не искамъ да зачекна, защото г. ми-
нистеръ-прѣдседателътъ е до менъ и ще ме прѣкъсне. Но
конституциитѣ дори на Англия и днесъ като искатъ да
запазятъ свободата на търговията, свободата на индуст-
рията сж прѣдъ единъ голѣмъ фактъ: че се иска отъ
работницитѣ шестчасовъ работенъ день. А знаете ли какво
значи това? Това значи революция. Шестчасовъ работенъ
день не значи само унищожение на индустриалния и тър-
говски кредитъ, значи революция въ най-дълбокия, въ
най-пълния, въ най-изчерпателния смисълъ на думата.
Който не иска да разбере това, той и отъ днешното врѣме
нищо не разбира. Какъ конституциитѣ тамъ не се нару-
шаватъ съ това? Какво става съ тази собственостъ, която
се подхвърля на едно разпрѣдѣление между господаря и
работника, който участвува въ производството, по таквъ
начинъ, че на господаря се дава само онова, което полу-
чава и работникътъ?

П. Даскаловъ: Шестчасовъ работенъ день конституци-
оненъ въпросъ ли е? Не е.

Д. Кьорчевъ: Той е конституционенъ въпросъ дотол-
кова, доколкото чрѣзъ него се посѣга на собствеността.
Вие тия работи не ги разбирате.

П. Даскаловъ: Азъ ги разбирамъ по-добъръ отъ Васъ,...

Д. Кьорчевъ: Хичъ, хичъ.

П. Даскаловъ: ... но азъ не обичамъ да демагогству-
вамъ и съ единъ манталитетъ, който сте имали прѣди го-
дини да се приспособявате къмъ днешно врѣме. Затуй
казвамъ, че шестчасовъ работенъ день не е конституцио-
оненъ въпросъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ Ви моля да излѣзете да ми възразите
по това.

П. Даскаловъ: Азъ не искамъ да възразявамъ даже.

Д. Кьорчевъ: Азъ искамъ да кажа, че начинътъ, по
който се иска шестчасовъ работенъ день, е накрънение на
собствеността — търговска и индустриална.

Х. И. Поповъ: Съгдетъ не.

Д. Кьорчевъ: То е накрънение, защото работницитѣ по-
лучаватъ по-голѣма заплата, защото принадлеа цѣнностъ
вече нѣма, защото става подѣлба на индустриалното иму-
щество. Разберете, че това е тѣй.

Г. Серафимовъ: Това сж парадокси.

Д. Кьорчевъ: Това е една революция, това не е пара-
доксъ. Дай, Боже, животъ и здраве да бждемъ всички сви-
дѣтели на това, което ще стане.

П. Даскаловъ: Може да стане, но не е конституционенъ
въпросъ.

Д. Кьорчевъ: Конституционенъ въпросъ е. Подъ думата
конституция азъ разбирамъ единъ скелетъ, върху който
почиватъ нѣколко начала: собственостъ, свобода на лич-
ността, на словото, на жилището, на кореспонденцията,
независимостъ политическа, свобода гражданска. Това сж
основнитѣ положения.

П. Даскаловъ: Този въпросъ, колко часа да се работи
въ Англия, Лойдъ Джорджъ ще го рѣши съ една комисия
отъ работници и господари, безъ да става нужда да се
прибѣгва до революция.

Х. И. Поповъ: Това не е конституционенъ въпросъ, а
социаленъ.

И. Януловъ: Това е въпросъ на фактическа конститу-
ция. То е най-важниятъ въпросъ на свѣта.

П. Даскаловъ: Може да е важенъ, но не е конституцио-
оненъ въпросъ. Недѣйте като дѣте да говорите нѣща, които
умътъ не побира.

Д. Кьорчевъ: Азъ ви казвамъ, г-да, че върху тия
основни конституционни начала се градятъ култура, бо-
гатства, изкуства, всичко онова, което ние наричаме ци-
визация. На тия начала посегне ли се, въ бждаще ние
ще имаме единъ срѣденъ човѣкъ, който ще бжде длъженъ
да живѣе така, както живѣятъ и другитѣ. Прѣди 10 го-
дини голѣмиятъ руски критикъ Мережковски написа една
монография за бждащото на свѣта. И той каза: „Бждащото
на свѣта, това е бждащото на срѣдния човѣкъ“. Това бж-
даще на срѣдния човѣкъ ще унищожи, ще спрѣ за из-
вѣстно врѣме ония особености на нашата цивилизация,
които ние отбѣлѣзвахме като най-важна и най-голѣма
рожда на гения. Това врѣме приближава, защото се отнима
възможността културата да дава своитѣ продукти по
тоя начинъ, по който ги даваше досега — защото деветъ
и десетчасовия работенъ день въ фабрицитѣ, които
гърмятъ денонощно, бѣха условията, за да се натрупатъ
тѣзи богатства. Шестчасовъ работенъ день, това значи че-
тири смѣни въ денонощие. то значи повече да плащашъ,
то значи четири пѣти по-скѣпо да продавашъ, но не мо-
жешъ да продавашъ по-скѣпо по никаквъ начинъ, ще
продавашъ толкова, колкото струва, колкото да можешъ
да амортизирашъ и нѣма да има тогава ония голѣми ка-
питали, които служеха за върховнитѣ и голѣми цѣли на

културата“. Това е бъдещето на сръдния човѣкъ. Азъ ви питамъ, г. г. народни прѣдставители, нима туй не е една пертурбация въ най-дълбоките основи на живота? За какви конституции говоримъ? Конституцията, това бѣ единъ животъ, това бѣ единъ периодъ отъ врѣме, което се изпълва съ строго опредѣлени задачи, които е разрѣшило обществото въ своята досегашна организация и досегашна форма. Азъ мисля, г-да, че ония мои другари, които ще бждатъ противъ законопроекта, трѣбва да се замислятъ върху онова, което азъ не можахъ да доизкажа, но което набѣлѣзахъ, върху това, което е плодъ на едно мое дълбоко убѣждение. Менѣ се възразява, че азъ правя демагогия. Та въ името на що ще правя тая демагогия? За да се приспособя къмъ тѣзи хора ли? (Сочи групитѣ на блока) Азъ не желая да отида съ никого отъ тѣхъ, азъ не желая никаква помощъ отъ тѣхъ. Но азъ винаги съмъ готовъ да се разбирамъ, да полемизирамъ по въпроси, които сж толкова важни за тѣхъ, колкото за цѣлия народъ. Интересува ли ме тѣхниятъ вътрѣшенъ партисенъ животъ? Азъ не искамъ да го зная. Но върху онова, което тѣ изнасятъ публично на показъ, тѣ задължаватъ всѣкого да мисли, както и ние искаме да задължаваме всѣкого за онова, което се иска да дадемъ. Та въ това се изразява цѣлата борба и въ тази борба не може да има демагогия, особено отъ мене, който не отивамъ да говоря всичко това на събрания, не отивамъ да го пиша, не отивамъ да го разпространявамъ съ позиви, не отивамъ да общавамъ. Азъ не мога, обаче, да си послужа съ аргументи и ме е срамъ да ги кажа, както нѣкои агитатори ги говорятъ въ името на конфискацията. Азъ прибѣгвамъ до аргументи върховни, до аргументи, които се отнасятъ до достоинството на Събраниято, до достоинството на този голѣмъ въпросъ, съ който се поставя едно начало: всички да бждемъ единни. Да осветимъ това начало, защото то не е начало само за нашия вътрѣшенъ животъ, то има единъ по-дълбокъ смисълъ за нашитѣ голѣми външни задачи: да бждемъ единни по тѣзи голѣми върховни задачи, по които ние всички сме съгласни, върху задачите, какво ще се наложи на България и какъ ще се реагира сръщу това, което нѣма да задоволи или което ще обиди и провокира насть, България и народа ни.

Дълженъ съмъ да направя нѣкои малки бѣлѣжки, които се отнасятъ специално до законопроекта. Така, напр., г. министрътъ на правосѣдието трѣбва да се съгласи и да даде обяснение публично тукъ — азъ иначе бихъ му казалъ това въ комисията, но правѣ е г. Поповъ, като каза, че нашитѣ обяснения върху законопроекта ще важатъ и за сѣдилищата — да каже тукъ публично мнѣнието си върху въпроситѣ, които ще му поставя. Така, напримѣръ, г. Поповъ вчера зачекна въпроса, че въ законопроекта се нарушава чл. 158 отъ конституцията. Това е върно дотолкова, доколкото г. Поповъ мисли, че всѣки отъ министритѣ ще може да се постави на едно прѣтегляне отъ сѣда да отговаря за нѣща, които сж прѣдвидени въ наредбитѣ на законопроекта. Обаче чл. 158 отъ конституцията прѣдвижда политическа отговорностъ за министритѣ. А чл. 23 отъ закона за сѣдене на министритѣ, който произлиза отъ този членъ на конституцията, прѣдвижда сѣдене на министритѣ за обикновени закононарушения или злодѣяния. Понеже тамъ се прѣдвигдатъ прѣстѣпления отъ частенъ характеръ, прѣдвидена е една специална процедура за сѣдене на министритѣ. И понеже прѣстѣпленията на министритѣ по този законъ спадатъ пакъ въ кръга отъ частно-правенъ характеръ, т. е. ше има тѣжба, ше има ошетеното лице, трето лице и т. н., то ние трѣбва въ законопроекта да прѣдвидимъ една забѣлѣжка, която да не бжде въ конфликтъ съ чл. 23 отъ закона за сѣдене на министритѣ. Чл. 23 прѣдвижда, че министръ, който се улови въ прѣстѣпление, ако е на властъ, съ обикновенъ вотъ на болшинство, съ обикновено вишегласие, се изпраща на Върховния касационенъ сѣдъ, който го сѣди въ своето гражданско отдѣление, а слѣдствието се води отъ единъ сѣдия, който се назначава като слѣдователъ отъ Върховния касационенъ сѣдъ. Прѣдставете си, че министрътъ извърши едно прѣстѣпление и е още министръ и Камарата рѣши да се даде подъ сѣдъ, това показва, че той ше прѣстане да бжде министръ. Азъ мисля, че конституционната практика е, че той прѣстава да бжде.

Х. И. Поповъ: Има изриченъ чл. 30, който казва, че ако министрътъ го дадатъ подъ сѣдъ, той ше си даде оставката. А сега какво ше стане?

Д. Кьорчевъ: Азъ казахъ това, но ние трѣбва да се съгласимъ, особено за бъдещитѣ наши управници, които

сздаватъ този законъ и подъ режима на който ше управляватъ, наредбата на чл. 23 да бжде отмиѣнена съ специално разпореждане на този законъ въ областта на прѣстѣпленията, прѣдвидени въ него, т. е. не за убийство, не за позорно дѣяние, но въ областта на злоупотрѣбление съ службата, на злоупотрѣбление по начинъ да се фаворизиратъ или да се подпомагатъ трети лица да придобиятъ незаконно богатства, незаконно да се обогатятъ.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ д-ръ И. Момчиловъ)

Х. И. Поповъ: Г. Кьорчевъ! Ако позволите. Тукъ вие не намѣсто употребявате „частноправнитѣ“, защото министрътъ се сѣди съгласно чл. 155 за известни прѣстѣпления и тѣ сж, които държавниятъ сѣдъ иска.

Д. Кьорчевъ: Така, азъ за тѣхъ говоря.

Х. И. Поповъ: Другитѣ, обикновенитѣ, ше бждатъ сѣдени отъ Касацията.

Д. Кьорчевъ: Азъ за тѣхъ говоря.

Х. И. Поповъ: Но ако е министръ, трѣбва Камарата да рѣши.

Д. Кьорчевъ: Азъ говоря за този, който е министръ и който ше се изправи прѣдъ Касационния сѣдъ по чл. 23, съ обикновено вишегласие. Но прѣдставете си, че като сѣществува този чл. 23 . . .

Х. И. Поповъ: Тамъ има прѣдвидено и за врѣдитѣ и загубитѣ.

Д. Кьорчевъ: Разбирамъ това. Вие не ме изслушвате до край. — Ако сѣществува този чл. 23 за министритѣ, азъ се боя, че законътъ за конфискацията не ше може да се приложи по отношение на министръ при сѣществуването на чл. 23, защото ше трѣбва вишегласие.

Х. И. Поповъ: Ама то не трѣбва аслѣ да се прилага.

Д. Кьорчевъ: То ше се прилага.

Х. И. Поповъ: Министритѣ да ги викашъ отъ тукъ на сѣдъ?

Д. Кьорчевъ: Да, да, ше го викамъ отъ тукъ. Бждащото положение на министритѣ е да стоятъ отъ день до пладне, щомъ не отговарятъ на положението си. Ше ги викаме. Азъ зная кѣдъ е гаранцията за една конституционна свобода. Тя не е въ абсолютната неприкосновеностъ на министритѣ. Минаха онѣзи борби, за които говорите, и всичко това минало се забрави.

Х. И. Поповъ: Първо, единъ министръ на вътрѣшнитѣ работи ше изпѣди онзи, който ше дойде да го арестува.

Д. Кьорчевъ: Не може да го изпѣди. Какъ ше го изпѣди, когато иде въ името на единъ законъ!

Х. И. Поповъ: Нѣма да бжде това. Може ли такова нѣщо?

Д. Кьорчевъ: Какво говорите! Какви сж тия възразения! (Глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Х. И. Поповъ: То е само демагогство.

Г. Серафимовъ: То е само за галерията.

Д. Кьорчевъ: Послѣ, имунитетътъ на народнитѣ прѣдставители не трѣбва да се взема прѣдъ видъ при сѣденето имъ по тая законъ. Това е всичко, което е нужно, за да се приложи законътъ и по отношение на министри, и по отношение на депутати въ бъдещитѣ Камари, тъй като за тая, която си отива, тия наредби нѣма да важатъ.

Н. Бракаловъ: И за защитата.

Д. Кьорчевъ: Сѣщо и за защитата. Азъ съмъ за защитата. И мисля, че ако г. Фаденхехтъ, както и г. Молдовъ, говорятъ, трѣбва да се спратъ на въпроса за защитата не само затуй, защото ше се разглежда единъ може би много сложенъ въпросъ, но затуй, защото се посѣга на лич-

ността почти въ нейната цялост, въ нейната имуществена цялост. Това, което аслж съставлява гражданският характер на личността, гражданският видъ на личността, това е нейното имотно състояние.

Чл. 6 казва: „Всѣко лице, заподозрѣно отъ сѣда въ незаконно заботяване, е длъжно да прѣдстави смѣтка-декларация...“ Терминътъ „заподозрѣно“ е неясенъ. Какви органи ще има сѣдътъ, за да заподозира? Дали всѣки ще има право да бѣде денонсаторъ или сѣдътъ ще има свои органи? Защото, г. министре, азъ ще Ви кажа единъ лошъ опитъ, когато се е давало възможностъ всѣки единъ да бѣде денонсаторъ. Когато се отвори всеобщата война, въ Прусия се издаде една наредба, че всѣки единъ отъ гражданитѣ има право да посочи на всѣки чуждъ подданикъ, принадлежащъ къмъ неприятелски държави. Вслѣдствие на това, въ продължение на два дена станаха арестувания въ Берлинъ и повечето отъ тия арестувания не бѣха на чужди подданици, ами на баварци, на хора отъ Померания, които говорятъ диалектъ и т. н.; нѣкои отъ тѣхъ даже бѣха бити. Тогава видѣха, че се направи една грѣшка, която бѣше грѣшка на главната квартира, на шаба. Всѣки единъ не може да бѣде денонсаторъ, защото не всѣки единъ като денонсаторъ ще може да разбира закона, и още повече да разбира кое лице сѣдътъ може да смѣта заподозрѣно и кое не. Ако всѣки може да бѣде денонсаторъ и даде едно писмо голословно, което отпослѣ ще трѣбва да се провѣрва, вие трѣбва да имате една голѣма канцелария. Но защо всичко това да го прѣд-вѣдаме въ правилници? То трѣбва да лежи въ закона. По стария законъ за прѣсѣждане незаконно обогатенитѣ чиновници, чиновникътъ се прѣсѣждаше отъ по-висшето си началство; то му искаше смѣтка, той бѣше длъженъ да я прѣдстави, и най-дългиятъ срокъ бѣше три мѣсеца

Х. И. Поповъ: (Възражава нѣщо)

Д. Кьорчевъ: Тукъ публично ще се иска това, но разберете вие, че както има винаги хора за затвора, както има затвори пълни съ хора, така има въ обществото хора, които иматъ прѣстѣпни наклонности и сѣ готови да извършатъ едно прѣстѣпление. Недѣйте дава на тѣзи, колкото и малко да бѣдатъ, възможностъ да извършватъ тѣзи прѣстѣпления. И най-послѣ г. министрътъ трѣбва да даде отговоръ върху това, каква е санкцията за набѣдяване по този законъ. Тя трѣбва да бѣде по-голяма, отколкото за обикновената денонсация прѣдъ прокурора, когато давашъ тѣжба противъ нѣкого. Тя трѣбва да бѣде много по-голяма. И ние ще се съгласимъ тукъ за оня, който денонсира, за оня, който посочва нѣкого, ако отпослѣ въ сѣда се докаже, че имотитѣ сѣ придобити законно, този, който леко е постѣпилъ, като е денонсиралъ, да подлежи на наказание по една много съкратена процедура такава и такава. Наказанието трѣбва да бѣде сериозно и да се наложи бързо, пакъ при двѣ инстанции.

По този начинъ ние създаваме една цѣла система, въ която ще се движи законътъ, и даваме гаранции. Тия гаранции, г. министре, сѣ толкова спрѣмо частнитѣ лица, колкото спрѣмо депутатитѣ и спрѣмо министритѣ — тѣ сѣ гаранции за всички. Оня, който е злоумишленикъ, оня, който ще търси само да вдига шумъ чрѣзъ подобни процеси или мисли да отмѣщава чрѣзъ тѣхъ, трѣбва да се постави една наредба въ закона, която да го накара да се замисли предварително да направи ли денонсация или не. Ще му туришъ петъ години затворъ и тоя затворъ да му се наложи бързо. Можете и за него да предвидите конфискация, ако искате.

На тия положения трѣбва г. министрътъ да даде отговоръ тукъ въ Камарата. Всичко останало въ законопроекта, което е, било за нуждата на неговата редакция, било за нуждата на съкратяване извѣстни негови членове или за прѣредактирането имъ, както и за посочване изрично наредбитѣ отъ общата процедура, по които ще процедира самиятъ законъ, както и по въпроса за сроковетѣ — всички тия нѣща, азъ мисля, изчерпателно ще се разгледатъ въ комисията, защото тѣ тукъ биха ни отнели много врѣме, ако се впуснемъ да ги разискваме.

Тѣй като основитѣ и мотивитѣ на законопроекта сѣ да се овѣдри обществото, да се създаде извѣстенъ моралъ, да се внесе нѣкакво си обновление въ отношенията на управляющитѣ къмъ онѣзи, които иматъ нужда отъ управление или отъ наредбитѣ, които управлението издава, които страдатъ или се облагодетелствуватъ отъ тия наредби, азъ мисля, че всичко това, щомъ като спада въ крѣга на тѣй нарѣченото „управление на правата на централната властъ“, било чрѣзъ отдѣлнитѣ министерства или направо чрѣзъ Камарата или правителството, да бѣде подложено на публи-

ченъ показъ — не само засѣданията, но и публикациитѣ да ставатъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ — и както се публикува насрочването на дѣлата, така да бѣдатъ и публикации за незаконнитѣ обогатявания и за ония, които ще се лишаватъ отъ богатства, незаконно придобити.

Азъ свършвамъ моитѣ бѣлѣжки по законопроекта и заявявамъ, че ще гласувамъ за него, както ще гласуватъ всички ония, които мислятъ като мене — всички мои приятели отъ нашата група — които желаятъ въ комисията да се направятъ ония поправки, които ще дадатъ гаранции, за да може всѣки единъ депутатъ отъ миналото или сегашенъ, всѣки единъ министъръ отъ миналото или сегашенъ, когато ще се подложи на изпитание, на ревизия отъ единъ апелативенъ сѣдъ, да бѣде гарантиранъ. Достоинството на тоя депутатъ или министъръ изисква да не бѣде разтакванъ отъ хора партизани, злоумишлени, отъ хора малки, отъ хора зловни. Нека тоя законъ да нѣма оня характеръ, който имаше законътъ за незаконното обогатяване на чиновницитѣ, който се създаде противъ нашата партия на врѣмето. Макаръ че се създаде за тая партия, днесъ не можете да кажете, че той се приложи къмъ когото и да било отъ нейнитѣ членове — той не се приложи къмъ никого. Тогава партията управлява въ едно врѣме бурно, въ едно врѣме сѣдобносно; тя и прѣзъ войната участвува сѣщо въ управлението прѣзъ едно врѣме бурно, сѣдобносно за нашия животъ. Днесъ тя иска да се подчини на тия отговорности, които нѣкога пое, и днесъ тя е готова да даде ония жертви, които нѣкога даде, защото ние винаги сме се движили само отъ едно: страната, нейното добро и нейното бѣдаще.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ: (Отъ трибуната) Г-да! Нашата група, безспорно, ще гласува прѣдставения законопроектъ отъ правителството и отъ министра на правосѣдието г. д-ръ Джидровъ. Въ сегашнитѣ дебати азъ чухъ, макаръ и да нѣмахъ възможностъ да изслушамъ извѣло всичкитѣ оратори, двѣ схващания, които противорѣчатъ на схващането на законопроекта и на общото намѣрение на правителството. Отъ една страна г. Тончевъ и г. Поповъ искаха да ни убѣдятъ, че законътъ е антиконституционенъ, че законътъ — нѣщо повече — е чисто и просто инквизиционенъ, а, отъ друга страна, ораторътъ на Тѣсно-социалистическата партия не дава никакво довѣрие на самия законъ, само че накрая е принуденъ да заяви, че ще го гласува. Азъ нѣма да се спирамъ на това противорѣчие въ думитѣ на г. Попова отъ Тѣсно-социалистическата партия. За мене е достатъчно сега да подчертая, че и тѣснитѣ социалисти, които толкова рѣдко сѣ одобрявали мѣроприятия на дадено правителство, по този въпросъ не могатъ да иматъ нравствения куражъ да гласуватъ противъ него. Азъ разбирамъ по-нататѣкъ, че тѣ въ своята критика могатъ да иматъ съображения, основателни или неоснователни — върху това азъ не влизамъ сега; азъ само подчертавамъ това сѣ извѣстно удоволствие, че тѣснитѣ социалисти сѣ пакъ, въпрѣки всичкото свое недоволство отъ закона, въпрѣки всичкитѣ тѣхни по-голѣми, както тѣ мислятъ, идеи за отнемане на богатства, законни и незаконни, сѣ принудени да заявятъ, че тоя законъ ще го гласуватъ. Това го подчертавамъ само защото и твърдѣ рѣдко въ нашия животъ, въ живота на Парламента

Какви сѣ съображенията на г. Тончева и на г. Попова, за да могатъ да се противопоставятъ на закона съ толкова голѣма настрѣвеностъ? Азъ нѣма да кажа сѣ толкова силна аргументация, защото прѣдварително ви заявявамъ, че тази аргументация пада сама по себе си, ако човѣкъ познава двамата оратори, тѣхното минало, тѣхното схващане по въпроса до неотдавна. Нѣма да влизамъ при това въ подробни разисквания на закона отъ гледна точка юридическа, отъ гледна точка конституционна, защото покомпетентни отъ мене, г. Фагенхехтъ и г. Молдовъ, ще разгледатъ въроятно този въпросъ съ всичката вѣщина, съ всичката обективностъ, която е извѣстна на насъ. Азъ, обаче, искамъ да ги засегна мимоходомъ, защото тѣ ми сѣ необходими въ по-нататѣшното развитие на моята рѣчь, когато ще искамъ да напомня на Народното събрание, че то трѣбва да държи смѣтка за единъ вѣкъ години, изменили отъ 1912 г. насамъ до днешния день.

Г. Тончевъ и г. Поповъ заявяватъ, че законътъ е антиконституционенъ толкова очевидно, толкова безспорно, щото по изричнитѣ думи на г. Тончева тоя законъ утрѣ може да се счита като несѣществуващъ, като единъ чистъ произволъ на некомпетентни хора, на неправилно упълномощени хора или хора, които сѣ погазили своето пълномощие отъ конституцията. Въ единъ отъ неговитѣ питателни неговиятъ почтенъ авторъ изрично казва: „Когато конституцията се нарушава грубо и явно, за общественото мнѣ-

ние, за всичките разумни хора рѣшенията на тая Камара не сѣ вече законъ, а тѣ сѣ праздни приказки, произволни постановления, които не може да се прилагатъ и не могатъ да иматъ никакво послѣдствие“.

Какъвъ е по сѣщностъ законътъ за конфискацията или както по-правилно той се назовава въ самото му заглавие законъ за отнемане на незаконно придобити богатства отъ лица и дружества? За мене това е чисто и просто едно допълнение на наказателния законъ. Азъ не мога да считамъ по сѣвъстъ, че това е единъ законъ отъ граждански характеръ; това е едно допълнение, мажко особено наистина, по причини, които азъ по-нататъкъ ще разгледамъ, на нашия наказателенъ законъ. Ние заблѣзваме, и то не отъ днесъ, не отъ вчера, а отдавна, че въ послѣдните години българскиятъ животъ се развива по единъ начинъ, на което трѣбва да се потърсятъ срѣщидѣйствиата, противодѣйствиата. Години наредъ въ Народното събрание се посочваха нещастните привички, развивани отъ самото управление, отъ твърди известни личности, отъ твърди бродавни хора, облѣчени въ власт или близки до нея, отъ чиновничество, гражданско и военно, отъ други хора съ видно обществено положение. И всички тия нещастни привички отъ денъ на денъ се засилваха, зачестяваха, докато най-послѣ ние заблѣзахме, че този порой може да помете цѣлата страна. Когато наврѣмето се характеризираше тая епоха и тоя режимъ, посочваха се много факти, съ които азъ днесъ нѣма да се занимавамъ; тѣ сѣ всеизвестни. Но тогава още се посочваше, че това развитие на българския животъ не може да продължава, че ще настѣпи единъ денъ на разплата, денъ на възмездие, въ най-чистата смисълъ на тая дума. Никой не вѣрваше отъ ония, които бѣха заинтересовани, всички продължаваха съ повече и повече и напоследъкъ, тъкмо когато тоя режимъ трѣбваше да се счупи, когато трѣбваше самъ да се погребне, защото г. Добри Петковъ подаде окончателно оставка, защото не бѣше съгласенъ на никаква цѣна да остане по-нататъкъ въ управлението, тъкмо, казвамъ, въ този моментъ, когато режимътъ загиваше, убѣждението въ прѣдставителитъ му бѣше, че въ България другъ редъ нѣма да има, че въ България ще настѣпи една нивелация, че всички послѣдующи управления ще следватъ сѣщия пътъ и по тоя начинъ младата България, както не малко пъти ние сме подчертавали тукъ, ще заприлича и, може би, ще надмине една съседна намъ държава, каквато е Ромѣния. Е добъръ, г-да, по ирония, ако щете, на сѣдбата, било е писано тая сѣщата Камара, която даде закрита на бившата корупция, да може да продължи своя собственъ мандатъ, за да гласува единъ законъ за възмездие противъ бившите режими. За да нѣма никакво съмнѣние, че тоя законъ не е насоченъ прѣко или изключително спрѣмо лица или партии, азъ поддържамъ, че министърътъ на правосъдието въ комисията трѣбва да се съгласи на едно разширение на неговата обратна сила. Азъ лично не съмъ доволенъ, а ще искамъ обратната му сила да върви не отъ 17 септемврий 1912 г., деня на мобилизацията, а да върви назадъ, толкова, колкото другитѣ рамки му позволяватъ — 15 години — да влѣзе вътрѣ режимътъ на Гешова, Малинова, на Димитъръ Петкова, докато вече тая норма на давностъ отъ 15 години позволява. Самиятъ законъ ще се прилага отъ апелативните сѣдилища и отъ Касационния сѣдъ. Азъ не знамъ каква по-голяма гаранция ние можемъ да намѣримъ, освѣнъ тѣзи двѣ сѣдилища, тѣзи върховни сѣдебни инстанции. Азъ си спомнямъ, макаръ че нѣмахъ възможностъ да участвувамъ въ всичките засѣдания на комисията, че още въ първото засѣдание имаше честта да прѣдложа прѣвъ, когато се касаеше до процедурата, като първа инстанция да се постави апелацията и като втора и послѣдна — Касационниятъ сѣдъ, само отъ желзние, защото не можехме да намѣримъ нищо по-сигурно отъ тѣхъ въ нашата страна по отношение прилагането на закона. Нѣма изключителенъ воененъ сѣдъ, нѣма една инстанция, за която може да се прѣдположи, че нѣма да бѣде добъръ подготвена, а напротивъ ще се произнасятъ двѣтъ най-висши сѣдебни инстанции, гдѣто хората ще бѣдатъ съ голѣма житейска опитностъ, съ голѣмо познаване на законитѣ, съ единъ авторитетъ, за който въ всѣки случай въ България почти нищо противно и неприятно не може да се каже, единъ авторитетъ достатъчно високъ, и по тоя начинъ, когато ние правимъ смѣлата стѣпка да поискаме единъ отчетъ за нашето, собствено минало отъ 10—15 години — ако се приеме моето прѣдложение — ще можемъ въ всѣки случай да дадемъ гаранция на обществото и на заинтересованитѣ, че ще ги сѣди единъ достоенъ сѣдъ, какъвто нашата страна познава. Законопроектътъ, прочее, е едно допълнение на наказателния законъ. Наказателниятъ законъ наистина е сравнително новъ, мога да кажа въ висока степенъ образ-

цовъ въ сравнение съ ония закони, които познаваме отъ Европа, но въ всѣки случай българската прѣстъпностъ намѣри начини, за да може ненаказано отъ наказателния законъ да разлѣе покварата, която всички знаете. Не бѣше възможно по другъ начинъ да се тури край на тая практика, да се възсъздаде авторитетътъ на закона, да се заговори, че въ България може да има честни власти, добри власти, освѣнъ да прибѣгнемъ до тая мѣрка, до този законопроектъ. Не е никакъвъ упрѣкъ, ако г. Тончевъ и г. Поповъ посочватъ на министра на правосъдието и на правителството, че никѣдъ другадъ въ Европа нѣма подобенъ законъ. Г-да! Забравя се, че ако въ Германия нѣма такъвъ законъ, готви се единъ по-всеобщъ законъ, отколкото е този; забравя се, че ако въ Русия нѣма подобенъ законъ — вие знаете нейната сѣдба — тя отъ режима на Плеве и на руския царизъмъ се хвърли въ една друга крайностъ, за която, въ всѣки случай, моето убѣждение е, че е единъ тежъкъ режимъ, който трѣбва тепърва да се консолидира и да се насочи въ правилния пътъ за руския народъ, а не за господствующата класа въ руския народъ или на царската камарила. Забравя се, че Унгария прѣди нѣколко дена пламна. Наистина, тя не пламна по тия съображения, по които пламна Русия — тя пламна по други съображения — но въ всѣки случай тя пламна и азъ бихъ желалъ г. г. противникитѣ на този законъ да се поучатъ какво става въ Унгария и да си помислятъ какво може да стане утрѣ. Прѣдмеството на нашия законопроектъ е това, че безъ да имаме нужда отъ крайноститѣ на руския болшевизъмъ, безъ да имаме нужда отъ гражданска война, чрѣзъ българската демокрация — тя е толкова здравъ инструментъ — чрѣзъ българската конституция ние ще можемъ по-правилно, по-точно, по-здравъ да излѣкуваме ония рани, които врѣмето е нанесло, които различните режими сѣ нанесли. Това е прѣдмеството на правителството, това е гордостта на България — това не е никакво нещастие.

Х. Кабакчиевъ: Съ щикове и съ цензура — съ това управлявате, съ това се хвалите.

Г. Василевъ: Г. Кабакчиевъ! Вие ме предизвиквате да се обърна къмъ една стара тема за вашитѣ отношения спрѣмо дребната буржоазия. Какво прѣдставявате вие, Тѣсносоциалистическата партия, въ България? На кого се опирате вие, кой народъ прѣдставявате? Азъ не отричамъ, че вашитѣ избиратели въ голѣмата си частъ сѣ било работници, било дребни буржоа, било дребни чиновници — това е фактъ — но процентътъ, който вие прѣдставявате, е толкова незначителенъ, щото не ви позволява да си въобразявате всѣки денъ, какво вие прѣдставявате българския народъ. Азъ имамъ възможностъ да виждамъ тоя народъ малко по-често отъ васъ, . . .

Х. Кабакчиевъ: Въ България има 400 хиляди работници.

Г. Василевъ: . . . азъ виждамъ тукъ 10—12 политически партии — недѣйте си прави тия илюзии. Ако азъ се занимаю съ вашата архива, това, което вие писате за дребната буржоазия въ България и което днесъ приказвате, вие само ще станете смѣшни, ще видите колко вашитѣ илюзии сѣ ефимерни.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Говорете по законопроекта, г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ: Въ Русия изклахте толкова свѣтъ.

Х. Кабакчиевъ: Ние кого сме изклали?

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Не сте взели властта; като я вземете, ще видимъ тогава колко ще изколите.

Х. Кабакчиевъ: Ако сме толкова малко, защо сте вдигнали цѣлата армия противъ насъ — гарнизонитѣ въ Плевенъ, Сливенъ, София, Перникъ?

Г. Василевъ: Е, признавамъ, че сте силни, безкрайно сте силни, и много се страхуваме отъ васъ — за да ликвидирамъ съ този въпросъ. — Първото възражение, което г. Тончевъ и г. Поповъ правятъ, отъ принципиаленъ характеръ при това, срѣщу законопроекта, това е, че тоя законопроектъ хвърлялъ сѣнка, унищожавалъ, унизявалъ неприкосновеността на собствеността.

Х. Кабакчиевъ: Ние ви казваме, че това не е никаква демокрация.

И. Януловъ: Демокрация е, защото внесохме законъ за данъка върху печалбитъ, законъ за конфискацията, законъ за 8-часовия работенъ день — работи, които не сте сънували, а вие само демагогствувате.

Г. Василевъ: Г. Поповъ и г. Тончевъ цитиратъ, прѣди всичко, чл. 67 отъ конституцията, споредъ който правата на собствеността сѣ неприкосновени. Азъ питамъ, ако бихме желали да се занимаемъ, прѣди всичко, съ намѣреніето, съ настроеніето, съ идеитъ на нашето учрѣдително Сѣбрание въ Търново, на прѣдставителитъ на тази генерация: Славейковъ, Петко Каравеловъ, Бурмовъ, Икономовъ — цитирамъ нарочно двѣтъ главни групи въ учрѣдителното Сѣбрание — и ако тѣ биха знаели, че трѣбва да защитава тѣ имоти, които (Чете) „обществени служители, включително министри и народни прѣдставители, сѣ придобили вслѣдствие или въ връзка съ извършено отъ тѣхъ прѣстѣпление или нарушение на служебна длъжностъ, както и чрѣзъ използуване на своето служебно или политическо положение“, азъ се питамъ, дали тѣ биха призвали да гласуватъ такова постановление въ конституцията? Никога! Когато тѣ искатъ да защитятъ собствеността, безспорно, тѣ искатъ да защитятъ законната собственостъ, собствеността, придобита по единъ законенъ начинъ — нѣщо повече, по единъ мораленъ начинъ. Азъ ще разгледамъ послѣ възраженіето за обратната сила, но никога великото Народно сѣбрание въ Търново не е помислило да защитава спечелената собственостъ по начинитъ, указани въ чл. 1 на проекта на правителството.

И. Януловъ: Никола.

Г. Василевъ: Трѣбва човѣкъ нищо да не знае отъ нашето възраждане, трѣбва да нѣма никакво понятие отъ настроеніето на врѣмето, трѣбва да бѣде наистина глухъ и нѣмъ спрѣмо цѣлото наше минало, за да може да допусне и да си въобрази, че тамъ, въ Търново, на 1879 г., сѣ искали да осветятъ правото на кражбата, правото на безграбичната корупция въ нашето управление. Наопаки, тѣхнитъ нрави бѣха много строги, тѣ всички бѣха излѣзли отъ народа, тѣ много обичаха тоя народъ, тѣ не познаваха нито блѣсъка на златото, нито цифритъ на милионитъ, тѣ не подозираха нищо отъ това, което става въ послѣдно врѣме. Това, най-сетнѣ, е едно положение съвършено общо, и вие ще видите по-нататъкъ, че конституцията прави маса ограничения на тоя принципъ. Нѣщо повече. Една обща тенденция е въ живота на днешнитъ общества, независимо отъ другото, да се правятъ сѣ повече изключения отъ общия принципъ на светостта на собствеността. Това е духътъ на врѣмето, това не е измисленъ духъ, това животътъ на народитъ, това е самата дѣйствителностъ, и който това не иска да знае, той е останалъ назадъ, той е вече единъ народенъ прѣдставителъ отъ далечното, отдавнашно минало, той нѣма нищо общо съ живота на своя народъ, нито, особено, съ тенденциитъ на развитието на модернитъ общества. Но по-нататъкъ тѣ цитиратъ чл. 75 отъ конституцията: (Чете) „Никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитъ“. Твърдѣ добръ. Това, което ние установяваме, това не е произволъ, това е законъ. Ние ще видимъ кой има право да създава закони, кой има право да ги тълкува и има ли нѣкой право извънъ Народното сѣбрание да говори върху този въпросъ. Но въ втората алинея е казано: „Мѣнения при какво да е обвинение, сѣщо и конфискуване на имотъ, се запрѣщаватъ“. Да, запрѣщаватъ се, ако нѣма законъ, запрѣщаватъ се за всѣка властъ некомпетентна, за всѣко частно лице не въ лѣтя на закона, обаче конституцията е изрична въ глава X: „Българското царство се управлява точно споредъ законитъ, които се издаватъ и обнародватъ по начинъ, който е показанъ въ конституцията“. Чл. 49: (Чете) „Само Народното сѣбрание има право да рѣшава упазени ли сѣ всичкитъ показани въ тая конституция условия при издаването на нѣкой законъ“. Чл. 44 пъкъ гласи: (Чете) „Ни единъ законъ не може да се издаде, допълни, измѣни или отмѣни, докль той по-напрѣдъ не се обсъди и приеме отъ Народното сѣбрание, което има право така сѣщо и да тълкува неговия истински смисълъ“. Никой другъ въ България нѣма право да тълкува закона; нито сѣдъ, нито правителство, нито държавенъ глава, нито обществено мнѣние, нито никой. Това е Народното сѣбрание, което може да тълкува закона, то го и издава. Какво има противно на конституцията, ако Народното сѣбрание съ законъ иска да въведе една реформа въ живота на страната? Абсолютно нито. Да се твърди, че конституцията защитава незаконно придобититъ богатства, значи да се говори единъ абсурдъ. Когато конституцията заповѣда царството да се управ-

лява точно споредъ законитъ, всичко, което е извънъ законитъ, не може да бѣде насърчавано, не може да бѣде търпѣно — напротивъ, трѣбва да се прѣслѣдва. Ние не прѣслѣдваме собствеността изобщо, ние прѣслѣдваме незаконно придобитата собственостъ. Кой ще тълкува коя собственостъ е незаконно придобита? Народното сѣбрание. Това не е въпросъ на конституция, това е въпросъ на обикновенъ законъ и Народното сѣбрание е властно да издаде такъвъ законъ, то го тълкува, а по-нататъкъ има органи, които го прилагатъ. Обаче както г. Поповъ, така и г. Тончевъ сѣ възмутени защо тоя законъ ще има обратна сила. И г. Тончевъ ни цитира една редица отъ автори, които твърдятъ, че законитъ, каквито и да бѣдатъ, не могатъ да иматъ обратна сила. Този аргументъ на г. Тончева пада самъ по себе си, защото българската конституция нѣма тѣзи текстове, които има въ други конституции за издаване обратна сила на законитъ — тоя текстъ на другитъ конституции, който забранява даванетоъ обратна сила на законитъ, въ нашата конституция го нѣма. Но нѣщо повече: г. Тончевъ забравя закона на Табурнова. Тамъ г. Тончевъ изрично, за да спаси себе си, както сега пледира тукъ, за да спаси себе си, гласува единъ законъ, и то тълкувателенъ законъ на конституцията, на който постави и обратна сила.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Такъвъ законъ, който може да бѣде издаденъ само отъ великото Народно сѣбрание, а не отъ обикновеното Народно сѣбрание, защото тълкува конституцията.

Г. Василевъ: Този законъ тълкува конституцията, както казахъ; значи, Народното сѣбрание влиза въ ролята на великото Народно сѣбрание и на тоя законъ бѣ му дадена обратна сила. И слѣдъ този ноторенъ фактъ, тъкмо г. Тончевъ се качва на трибуната, за да плаче: „Какъ вие сте посмѣли да дадете обратна сила на тоя законъ?“ — Конституцията не забранява да се дава обратна сила на законитъ, които Народното сѣбрание издава. Другъ е въпросътъ дали при всички закони ние даваме обратна сила. Не, не само ние рѣдко правимъ това, но почти никога не го правимъ, съ много малки изключения. Обаче тоя законъ нѣма смисълъ, ако нѣма обратна сила, той е тъкмо законъ за обратната сила. Ако е въпросъ да се отнася законътъ само за въ бѣдаше, то е съвсѣмъ недостатъчно. Той е създаденъ отъ миналото. Той можеше да бѣде гласуванъ прѣди петъ години, прѣди четири, прѣди двѣ години, обаче тогава не конституцията бѣше различна отъ днешната, но съотношеніето на политическитъ сили въ България бѣше друго. Тая сѣщата Камера, която днесъ го гласува, тя го направи необходимъ въ течение на нѣколко години. Тя тогава не желаше да го гласува, тя, обаче, създаде материятъ, за да стане той необходимъ, и сега той се гласува и ние му даваме обратна сила. Рѣдко се прави това, но сега го правимъ. Прѣдъ кого ние можемъ да се срамуваме отъ това, че даваме обратна сила на този законъ? Само прѣдъ ония, които иматъ незаконно придобити богатства. Тѣ ли ще бѣдатъ мѣрилото на нашата свѣсть? Тѣ ли ще ни даватъ примѣръ за чувство на дългъ? Не, ние имаме друга мѣрка, ние имаме други схващания, ние почитаме нашия народъ, ние говоримъ откровенно; утрѣ ние ще имаме избори; всички партии, които поддържатъ и които отхвърлятъ този законъ, ще се явятъ прѣдъ народа, и азъ бихъ желалъ тамъ г. Тончевъ и г. Поповъ да изкажатъ своето мнѣние и да четатъ автори, които казватъ, че французката конституция, или американската, или не знамъ коя друга, не позволяватъ закони съ обратна сила. И бързамъ да повторя. Азъ бихъ желалъ и ще моля г. министра на правосѣдието да се съгласи обратната сила на закона да се разшири. Наистина, голѣмата причина на закона, това е войната — това е безспорно. Но въ всѣки случай азъ го заявявамъ: не само нѣмамъ нищо противъ, но желая — а достатъчно е и другитъ партии да желаятъ това и да го искатъ, за да може да стане — да разширимъ тази обратна сила. Може би, нѣма да се явятъ хора, които да подпадатъ подъ този законъ — толкозъ по-добръ за миналото, ако нѣма — но ако има, да подпадатъ.

А. Цанковъ: Да не се завремъ много въ миналото и да изпуснемъ настоящето.

Г. Василевъ: Ако съображеніето да не разширимъ обратната сила на закона е това, да не би да пропуснемъ най-важнитъ случаи, това е съображение на практиката и азъ тамъ не се мѣся. Но тъкмо отъ нашата група това мнѣние трѣбва да се каже. То за никого не е задължително, но азъ не желая да го скрия и азъ лично ще го поддържамъ.

Г-да! Когато слушах речите на г. Тончева и на г. Попова, съ много цитати от автори, от юристи от различни въкове, от различни страни, правеше ми впечатление колко двамата оратори нямат или желаят да се представят, че нямат понятие за разликата между юридически елемент в тоя закон и между неговия обществен и морален елемент. Като-че-ли конституцията е излъхна от гравитъ, като-че-ли тя е излъхна от чилик и е вечно замръзнала! Като-че-ли народите не живеят, като-че-ли те не дишат, като-че-ли тези юридически норми, тези юридически фикции не са само дотолкова важни, доколкото могат да услужат на живота на народите, на действителния живот. И те смътаха, че могат да ръшат закона за отнемане незаконно придобитите богатства по съображения на автори от пръв френската революция. Всичко това беше странно; всичко това аз си го обяснявам само с особеността на позицията, въ която те се намират. Но нито г. Тончев, нито г. Попов са дотам наивни, са толкова прости, за да не могат да направят разликата между думата и дѣлото, между фразата и дѣйствителността.

Защо се налага тоя закон? От няколко години насам, не искамъ точно да прецизирамъ, не искамъ да визирамъ отделни лица, но от известно време въ България, освѣн войните на южния и сѣверния фронтове, се водеше една война вътрѣ въ нея, между държавата и едно известно число атентатори противъ сѣщата държава: атентатори прѣди всичко и прѣко сръщу общественя трудъ, атентатори сръщу обществената организация, сръщу цѣлитѣ на държавата и най-сетѣ атентатори противъ общественя моралъ. Всичко това днесъ струва и утрѣ повече ще струва и по-ясно ще се разбере. Ние сме много близо до времето на корупцията, за да не можемъ да се спасимъ още отъ нейния кошмаръ, обаче пътятъ на развитието ни е указанъ и ние въ този пътъ ще има далече да отидемъ не само съ тоя законъ. Азъ казахъ, че имаше атентатъ противъ общественитѣ богатства — азъ не говоря специално само за селянитѣ, за селския трудъ — сръщу работническия трудъ, сръщу занаятчийския, сръщу търговския трудъ. Това бѣше атентатъ противъ труда на всички. Нѣмаше елементарна гаранция за общественото богатство, за имотитѣ на държавата, за имотитѣ на частнитѣ лица; нѣмаше елементарна гаранция да бждатъ сигурни гражданитѣ, безъ разлика на тяхното общественно положение, да не плащатъ по единъ прѣкъ или непрѣкъ начинъ данѣкъ на царящата корупция. Тая корупция при това положение разслабваше нашата държава толкова много, щото вече въ 1918 г. правителството на Малинова завари една държава-сѣпка, една държава, която не се чувствуваша да съществува. Корупцията отгорѣ проникваше сѣ по-надолу и, колкото ставаше по-широка, толкова ставаше по-опасна. Искатъ сега отъ насъ въ течение на единъ мѣсець, на една година да повърнемъ живота на България, нейниятъ общественъ и държавенъ животъ, поне къмъ онова време, което ние познаваме прѣди 5, да кажемъ, или 10, или 15 години. Но това не е възможно. Искатъ се героически усилия, и азъ се надѣвамъ, че новата Камара въ това отношение ще бжде извънредно полезна за България, за да може съ твърдѣ голямо число мѣроприятия, съ твърдѣ много мѣрки и санкции нашата държава отново да се почувствува, че е държава. Азъ не желая дори да ви посочвамъ примѣри. Но самиятъ този примѣръ, който посочи г. Тончевъ, е краснорѣчивъ и замѣства хиляди други. Отваря се войната. По цѣлъ свѣтъ гласуватъ закони за печалбитѣ отъ войната, процентитѣ постоянно се увеличаватъ. Азъ не съмъ финансистъ, но си спомнямъ твърдѣ добръ, че отначало облагания съ 10—20% изглеждаха нѣщо чудовишно, нѣщо необикновено, но лесно минаха къмъ 40—50% и даже до 80% и започнаха да приказватъ за 100% облагане. Ние воюваме, увеличаватъ се милардитѣ, които трѣбва да плащаме, расте мизерията и г. Тончевъ всѣка година благополучно ни прѣдставя единъ бюджетъ, въ който има винаги сѣ по-голъми и по-голъми разходи и почти никакви приходи. Г. Тончевъ билъ желалъ да се прокара тоя законъ, обаче г. Радославовъ билъ осуетилъ неговото благородно намѣрение. Може ли сериозно да се говори прѣдъ Народното събрание въ такъвъ духъ? Тукъ дѣца не стоятъ прѣдъ г. Тончева или ученици отъ прогимназия или какво си мисли той? Той, министърътъ на финанситѣ, прѣко отговоренъ именно за тая толкова важна отрасль отъ живота на държавата, не билъ успѣлъ да застави кабинета, въ който работи петъ години, да се даде единъ законопроектъ, който да стане законъ за облагане на печалбитѣ отъ войната! И г. Тончевъ казваше и си мислеше въпротивно: войната скоро ще свърши, ще я затулимъ дотогава. Слѣдъ като се свърши войната, ако можемъ да управляваме — добръ, ако не —

оставка, и иди гони печалбитѣ отъ войната. Ето защо г. Тончевъ не гласува наврѣмето тоя законъ, независимо отъ това, кой му е билъ помощникъ въ това отношение и кой е билъ неговъ сътрудникъ въ благородното му намѣрение. Ето защо днесъ гласуваниятъ законъ за печалбитѣ отъ войната не стига, а ние трѣбва да разширимъ този законъ и ще го разширимъ още. Азъ мога да ви заявя, г-да: менѣ ми се струва, че ние можемъ да вмѣкнемъ въ комисията за извѣстни състави отъ този законъ, за извѣстни случаи не само отнемане на богатства, но и едно извѣстно наказание, затворъ.

Министър-прѣседателъ Т. Теодоровъ: Това не е изключено; то е на общо основание.

Г. Василевъ: Може би при извѣстни случаи това да не е нужно, защото наказателниятъ законъ ще замѣсти нашето желание. Моето схващане е, че има извѣстни случаи, когато наказателниятъ законъ нѣма да помогне и които напълно заслужаватъ не само отнемане на богатства, но прибавка на едно достатъчно и прилично наказание. Не само това, г-да. Въ сѣщия духъ, макаръ това да бжде чисто финансовъ законъ, менѣ ми се струва, ще се наложи не социализация — защото България е твърдѣ зелена за тая социализация, защото социализацията като социалистическо прѣдложение може да бжде въ Германия и въ Франция, Америка и Англия нѣщо вече, ако не напълно годно за приложението, сѣ пакъ въ извѣстни индустрии може би ще се осъществи, когато въ България социализацията днесъ може да се приложи само въ извънредно ограничѣнъ размѣръ не за друго, а изключително поради самитѣ недостатъчно развити икономически условия въ нашата страна. Азъ не отричамъ прогреса въ тези отношения, азъ зная, че нашиятъ пътъ е сѣщиятъ, но въ всѣки случай не бива да забравяме степенята на развитието, които е днесъ, а слѣдъ 5 години, слѣдъ 10 години — ще видимъ, и тамъ можемъ да разискваме. Но ако ние не можемъ днесъ да смѣтаме, че е удобенъ и възможенъ единъ проектъ за социализация — не говоря за частични случаи, не говоря за монополъ, не говоря за мини, не говоря за близки прѣдприятия на желѣзници и т. н., които сѣ съвсѣмъ изолирани въ случая отъ общия стопански животъ, макаръ доста важни — ако, казвамъ, такъвъ проектъ днесъ не е толкова удобенъ и възможенъ и не е практически проектъ, ние, може би, слѣдъ войната, като осъзнаемъ въ едно тежко финансово положение, ще бждемъ принудени да започнемъ метода на тежкитѣ закони за облагане на слѣдствата и по-нататкъ за системата на така нареченитѣ еднократни данѣци. Може би въ 1920 г. ние ще поискаме отъ всичкитѣ български граждани да дадатъ извънъ всички налози единъ процентъ пакъ съразмѣрно цѣлото свое състояние, ще го направимъ за една година, па, ако стане необходимо, можемъ и да го повторимъ.

И. Симеоновъ: Да му мисли Георги Поповъ.

Г. Поповъ: Когато вие ме защитавате, за какво има да мисля?

Г. Василевъ: Корупцията на миналото разстрои не само държавата и нейната власт, и нейнитѣ органи отъ най-големия понѣкога до най-малкия, не само намаляваше и разпийваше общественитѣ богатства, като ги прѣнасяше полека-лека въ рѣцѣтѣ на отделни личности, но тази корупция съвършено разстрои и общественя моралъ на България. И вие чувате днесъ отъ всички страни не безъ основание, отъ всички партии, отъ всички класи безъ разлика, да не вѣрватъ, че въ България изобщо е възможно едно добро дѣло, че е възможно да се гласува единъ законъ на справедливостъ или, най-сетѣ, ако е възможно да се гласува, не е възможно той да се приложи. Ще трѣбва съ голямо усърдие, съ голяма добросъвестностъ, съ дълга редица отъ мѣроприятия да успѣемъ да разубѣдимъ нашето общество въ този несимизъмъ спрѣмо държавата и спрѣмо него самото, ще трѣбва да вдѣхнемъ оптимизъмъ и довѣрие у него самото. Но това не става съ думи, това става изключително съ дѣла! Ето ви единъ законопроектъ отъ първостепенно значение за тая здравословна обществена политика. Правителството прие властта при една ограничена платформа — никой отъ насъ нѣма да каже, че тя бѣше твърдѣ широка, че тя бѣ чръзмѣрна — но правителството поради своя характеръ, поради особенитѣ врѣмена, въ които пое властта, не можа да приготви една по-широка платформа. Ние сме къмъ края на тая платформа, тя почти изцѣло ще бжде изпълнена, но това не значи, че ние ще трѣбва да спремъ. Напротивъ, особено следъ деня на мира ние ще трѣбва да

заработимъ и колкото повече съгласие има по този въпросъ, толкова по-добъръ, защото по-лесно ще бждатъ постигнати цѣлитѣ на реформитѣ, за които ще говоримъ веднага слѣдъ деня на мира. Ние ще трѣбва да заработимъ за нови платформи много по-широки, много по-важни за нашия народъ, платформи, които ще могатъ много повече да го ободрятъ и да му вдѣхнатъ самоувѣреностъ и надежда за по-добро бъдеще.

Г-да! Въ мотивитѣ на законопроекта министърътъ на правосъдието казва: „Ние търсимъ чрѣзъ този законопроектъ да внесемъ успокоение, да внесемъ едно поне частично удовлетворение на българската наранена и отровена душа“. Азъ бихъ казалъ г. Тончевъ и г. Поповъ да ми отговорятъ прѣко само на този въпросъ: вѣрно ли е, че българската народна душа е почти отровена? Тя е заражена, тя е инфектирана, тя трѣбва да бжде лѣкувана. Азъ не зная би ли ималъ нѣкой смѣлость да заяви тукъ, че тази душа е здрава, че тя е бодра, че тя не е заплашена отъ нѣкаква опасностъ. Азъ не говоря за външна опасностъ, азъ говоря изключително за вътрѣшното болезнено състояние на духоветъ въ нашата страна. На този въпросъ другъ отговоръ не е възможенъ. Ние сме длъжни да лѣкуваме, да лѣкуваме съ удоволствие, съ радостъ, защото ние смѣтаме, че въ такъ своя добра и творческа работа ще растемъ въ очитѣ си и въ очитѣ на онѣя народъ, който ни е изпратилъ тукъ. Какво може да ни спре, за да не гласуваме този законопроектъ? Всичко ни тласка да го гласуваме и да станемъ малко по-доволни, малко по-бодри, малко повече оптимисти по всички въпроси, отколкото е било досега. Ако прѣди два мѣсеца, ако прѣди четири мѣсеца ние можехме да се страхуваме отъ надвиснала опасностъ върху страната, днесъ вече правителството е по-спокойно, по-спокойно може да работи, по-спокойно може да прѣдстави на Камарата една или друга реформа. Парламентътъ е тъкмо за това. Въ друго отношение ние, може би, не сме въ състояние да допринесемъ нѣщо особено за задачитѣ на правителството, но въ това отношение ние сме напълно въ сила да го подпомогнемъ. Азъ и по-рано казахъ: България има едно извѣстно прѣимущество, което въ този моментъ твърдѣ малко страни въ свѣта могатъ да си припишатъ. Въ извѣстни страни държавната властъ е още твърдѣ солидна, много здрава наистина, обаче тъкмо защото е твърдѣ здрава и твърдѣ силна, тя е консервативна, тя мѣчно се подава на новото врѣме, на реформитѣ, които се искатъ. Всички говорятъ тукъ за Англичъ. Ние не се боимъ за Англия и не е наша грижа да мислимъ за нея, но въ всѣки случай ние сме длъжни да я наблюдаваме и, колкото можемъ, да се възползуваме отъ нейния общественъ животъ. Повдигнатиятъ въпросъ за 6-часовъ работенъ день не е въпросъ на конституцията, на неписаната английска конституция, както много криво и много странно разбира г. Даскаловъ; той не е въпросъ за политическата конституция на Англия, но той е въпросъ за нейната икономическа конституция, за нейната икономическа структура, и твърдѣ важно е и твърдѣ много отъ значение не само за Англия, но и за свѣта, дали методата на Лойдъ Джорджа ще успѣе. Безспорно е, обаче, че до день днешенъ тя изглежда на всички като най-добрата метода и азъ мисля, че тя ще успѣе. Но ако ние изоставимъ най-солидната страна, ако минемъ на другитѣ, на новитѣ държави въ Европа, на близкитѣ наши съюзници, на другитѣ още нѣкои държави, вие ще видите, че тѣ се радватъ на тая вътрѣшна сила, която даже една малка и побѣдена България днесъ още има и всѣки день я увеличава. Тѣ не могатъ съ такава една ясна и лека възможностъ да отговорятъ на онѣя нужди, които сж донесени отъ врѣмето въ тѣхнитѣ страни. Югославия е твърдѣ голѣма, обаче тя е въ едно състояние на хаосъ и на мѣгла, тя нѣма врѣме, тя нѣма възможностъ да разрѣшава тия въпроси. А мислите ли вие, че въ Сърбия нѣма подобни въпроси? Има ги твърдѣ много; нѣма да кажа въ по-голѣмъ, ни въ по-малкъ размѣръ отъ насъ, но въ всѣки случай въ това отношение тя не може да не прилича на България. Гърция е обрѣнала всичкото си внимание, какъ да може да заблуди свѣта, какъ да може да получи по-голѣмъ късъ отъ територии, какъ да може за своитѣ 950 или 980 души убити войници да получи нѣколко стотини хиляди, квадратни километра компенсация. Това е нейната грижа, но азъ все пакъ смѣтамъ, че България, макаръ да нѣма положението на побѣдителя, като Гърция, прави много добръ, че успоредно съ своята задача навѣнъ, върши своето дѣло на вътрѣшни реформи. За Ромѣния нѣма да говоря. Тя е именно, която е изплашената отъ руския болшевизмъ. Тя може да се плаши, това ѝ е позволено, защото не е здрава, защото е гнила. Това което, обаче, въ България е нездраво, ние го лѣкуваме и

нѣма отъ какво да се безпокоимъ. Какво ще ни донесе рускиятъ болшевизмъ въ България? Земя на селянитѣ ли? Азъ ще ви чета послѣ безспорни, автентични болшевишки документи, отъ които ще видите каква земя на селянитѣ е дадена въ Русия отъ болшевикитѣ. Земята въ България е дадена на селянитѣ. Ако въ България сжествува въпросъ, че едрата собственостъ заплашва нѣкого, най-лесна работа е министърътъ на земледѣлието г. Драгиевъ да ни прѣдстави законопроектъ, за да поправимъ оная голѣма или малка опасностъ отъ едрото землевладѣние, която сжествува. И той ще бжде доволенъ, и ние ще му ржкоплѣскаме, при единъ общъ ентузиазмъ ще направимъ прѣобразпрѣдѣление на земята въ България при миръ и порядъкъ, при зачитане на конституцията и обикновенитѣ закони. Ние не се боимъ отъ това, селянитѣ иматъ право на земята; тѣ трѣбва да бждатъ свободни собственици, ние не ги желаемъ роби, ние не ги желаемъ да бждатъ наемници по селата, ние искаме да иматъ достатъчно свое парче земя, за да работятъ, за да живеятъ, за да се развиватъ. Правителството, въ което сж прѣдставени 6—7 партии, внася този законопроектъ, една група отъ болшинството на бившето правителство поддържа законопроекта, тѣснитѣ социалисти и тѣ ще гласуватъ за него. И това споразумѣние е за единъ много по-крупенъ общественъ въпросъ, а дойде ли въпросъ за едрото владѣние, споразумѣнието ще го направимъ въ 15 минути, ако въобще сжествува опасностъ отъ него. Всеобщо избирателно право ние имаме. Какво друго ще искаме? Единокамарна система ли? Та и Франция я нѣма. Тамъ има сенатъ, който вѣчно тормози социалнитѣ реформи въ Франция. Ние не страдаме отъ тая болестъ. Ние имаме една Камара и единъ много бързъ и сигуренъ подпистъ за утвърждение законитѣ, подпистъ, гарантиранъ прѣдварително, та Народното събрание може да разчита, че каквото е рѣшило, ще бжде утвърдено. Какво ще търси рускиятъ болшевизмъ въ България? Ние можемъ да му се изсмѣемъ. Можемъ да посрецинемъ болшевикитѣ на Дунава съ собственитѣ идеи на социалдемократията и да имъ кажемъ: „Станете вие демократични, колкото е демократична България, и Русия ще цѣфне и ще бжде щастлива, но вие не сте демократични“.

Г. Поповъ: Малко се съмнявамъ въ тая работа.

Г. Василевъ: Може би вие ще кажете, че се съмнявате. Тъкмо затова съмъ взелъ единъ документъ за руския болшевизмъ и за неговото отношение къмъ рускитѣ селяни. Отнася се до единъ конкретенъ въпросъ: какъ болшевикитѣ разрѣшиха аграрния въпросъ въ Русия. Ако желаете, ще бжде на ваше разположение. Той е единъ официаленъ французки рапортъ отъ хора, които сж били въ Русия и които въ кавички даватъ текста на руското законодателство по тая въпросъ, т. е. на декретитѣ на наркомитѣ, както се казватъ народнитѣ комисари. Най-сетне имате възможностъ да проверите и по-нататкъ да се произнесете. Въ началото, когато взеха властъ въ Русия, болшевикитѣ издадоха едно разпореждане съ силата на законъ, което гласи точно, както слѣдва: (Чете) „Земята безъ никакъвъ видъ на изкупуване се дава въ владѣние на тѣзи, които лично я обработватъ, освѣнъ съ изключенията, прѣдвидени въ този законъ. Всичкиятъ частенъ земеделски материялъ, живъ или мъртавъ, минава въ ржцѣтъ на работящитѣ безъ никакво изкупуване“. Това е първото постановление на болшевишката аграрна реформа. Обаче слѣдъ това слѣдватъ разпорежданията отъ единъ малко-много, даже съвсѣмъ различенъ характеръ. Въ едно послѣдующе разпореждане болшевишката властъ казва: (Чете) „Търговията съ земеделски машини, сѣмена и специално съ храни въ вътрѣшността, както и навѣнъ, е единъ държавенъ монополъ“. Това е първото ограничение: цѣлата търговия въ земеделското производство, безъ изключение, става единъ държавенъ монополъ. Но и това не е достатъчно. Идва едно ново разпореждане отъ болшевикитѣ, въ което се казва: (Чете) „Всѣки излишъкъ отъ приходи, който произхожда отъ каквато и да е причина, трѣбва да бжде турнатъ на разположение на правителството на свѣтитѣ, за да може да посрѣща социалнитѣ нужди“. Никой не може да има абсолютно никакъвъ излишъкъ отъ какъвто и да е видъ, и всѣки излишъкъ отива по право и по длъжностъ на разположение на свѣтското управление, за да може то да покрива социалнитѣ нужди. И това, обаче, не е най-страшното, което идва сега: (Чете) „Земята — това е послѣдното разпореждане на болшевикитѣ — е дадена само въ ползуване, но не за да се извлѣча лична полза, а само за една обществена полза“.

А. Радоловъ: Социалистическо царство.

Г. Василевъ: Слушайте, г. Радоловъ, защото това е най-важното. — „Земята не може въ никакъв случай нито да се купува, нито да се наема, нито да се прѣхвърля по наследство, нито да бѣде прѣдметъ на каквато да е трансакция, на каквато да е прѣхвърляне; правото на ползуване не е прѣдаваемо, не е прѣхвърляемо“. Значи, даже бащата не може да прѣхвърли на сина си сѣщия имотъ за ползуване. „Що се отнася до правото на собственост върху земята, то е чисто и просто унищожено — abolition — винаги въ цѣлата социалистическа федеративна руска република“. Прочее, болшевикитѣ трѣгнаха на агитация по западния руски фронтъ, източния германски, съ лозунга „земя на селянитѣ“. Селянитѣ разбраха този лозунгъ, възприеха го, защото и други имъ го бѣха преповѣдали, напустаха фронта, върнаха се по домоветѣ си и взеха земята. Болшевикитѣ имъ казаха отначало: „Нѣма никакво изкупуване, земята е ваша“, обаче слѣдъ това веднага започнаха: „Земята е ваша само за ползуване, търговията съ жита и съ всичко друго, което дава земледѣлството, е държавенъ монополъ, не се позволява излишъкъ даже едно зърно за частно ползуване, всичко това трѣбва да отива въ ръцѣтъ на свѣтското правителство за обществена полза, и най-послѣ никаква частна собственост“. Мислите ли вие, г-да, че рускиятъ селянинъ ще остави своята земя и ще стане болшевикъ? Никога.

Г. Поповъ: Той вече е станалъ, недѣйте го оскърбява.

Г. Василевъ: Не е вѣрно. Той е доволенъ отъ болшевикитѣ, че улесниха прѣдаването на земята. Той е станалъ собственникъ за себе си, обаче вашето правителство не му признава правото на собственост, защото това право е унищожено винаги въ Русия.

Г. Поповъ: Защото нѣма нужда отъ това право; само една експлоататорска класа има нужда отъ него.

Г. Василевъ: Остава да убѣдите руския или българския селянинъ, че нѣма нужда отъ правото на собственост. Щомъ го убѣдите въ това, азъ ви гарантирамъ единъ вѣченъ успѣхъ. Никой въ България нѣма да може да се противопостави вамъ, ако вие разполагате съ българския селянинъ въ неговата цѣлостъ, въ неговата маса съ тази идея, че нѣма нужда отъ частна собственост, че селянинътъ ще вземе една нива или нѣколко парчета ниви, ще ги изоре и ще вземе това, което му трѣбва, а за остатъка ще каже: заповѣдайте, господа наркоми — както се казватъ народнитѣ комисари — или почитаемия свѣти на депутатитѣ, този излишъкъ, употребете го за надници отъ 50 рубли на день за червеногвардейцитѣ, бивши черносотници. Когато постигнете този успѣхъ, азъ ще ви заявя, че вие, и никой другъ, имате право да управлявате България.

Г. Поповъ: Червената гвардия не се състои отъ черносотници. Когато приказвате, дръжте смѣтка за думитѣ си. Тукъ не е въпросъ да се оскърбяваме.

Г. Василевъ: Не само отъ черносотници, то е вѣрно. Азъ ви питамъ: кѣдѣ сѣж ония черносотници, които пълнѣха рускитѣ градове?

Г. Поповъ: Тѣ си намѣриха своето мѣсто, г. Григоръ Василевъ!

Г. Василевъ: Станаха червеногвардейци — това го пишатъ рускитѣ социалистически вѣстници — и при това тѣ сѣж най-храбритѣ, тѣ сѣж най-буйнитѣ и тѣ сѣж въ всѣко отношение най-необузданитѣ.

Руската метода може да бѣде опасна за ония страни, които въ социално отношение сѣж отишли много напредъ, а, отъ друга страна, въ държавно-политическо отношение не сѣж способни да еволюиратъ. За България руската метода е изключена и нѣма смисълъ. Но тъкмо за да нѣма този смисълъ тя при никакви условия и въ никакъв размѣръ, налага се тая реформена работа, която и този законъ подчертава въ дѣятелността на настоящето правителство. Методата, прочее, на нашитѣ бивши дѣсни — болшевики а ла Алтимирски — защото по сѣщество това е единъ болшевикъ — както и методата на другитѣ болшевики за България не може да се търпи. България днесъ има възможность — и това ще бѣде нейното постоянно трайно развитие — да се реформира съобразно съ духа на времето, съобразно съ началата на една обществена справедливостъ, постепенно и постоянно, безъ да се страхува отъ сътрѣсенія. България нѣма нужда отъ сътрѣсенія — нѣма и кой да ги направи — но сѣщо така тя нѣма нужда отъ корупция, а корупция сѣществува и до днесъ, тя трѣбва да се изкорени.

Г. Поповъ: Болшевизмътъ ще я изкорени.

Г. Василевъ: Азъ не обвинявамъ правителството, но азъ констатирамъ, че нито то, нито Парламентътъ, нито нѣкой другъ е въ сила да изкорени тази корупция изведнѣжъ.

Г. Пспевъ: Казахъ Ви, само болшевизмътъ ще я изкорени.

Г. Василевъ: Прѣди три мѣсеца вие нѣмахте куража да се наричате болшевици, днесъ сте пламнали. Обаче подиръ една година ние ще приказваме; . . .

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Като се закрие Камарата, пакъ нѣма да се наричатъ.

Г. Василевъ: . . . ще ви цитирамъ и вие нѣма да се съгласявате. Това ме кара да ви прочета още единъ цитатъ. Днесъ тѣснитѣ социалисти сѣж сложили своята надежда на Кръстю Раковски.

Г. Поповъ: Тия свѣдѣния откъдѣ ги имате?

Г. Василевъ: Кръстю Раковски наистина е шефъ на депутатскитѣ свѣти въ Украйна, той е официално лице въ украинската социалистическа федеративна република. Той като-че-ли е начело на нѣкаква армия. И ако вие не казвате нищо, вашитѣ приятели отъ провинцията си разправятъ много наивно. Тѣ го чакатъ като нѣкакъвъ си Месия. Какъвъ бѣше този Кръстю Раковски до неотдавна за научния органъ на българската социал-демократия — крило „тѣсни социалисти“? Единъ отъ писателитѣ на „Ново врѣме“ ни пише за Кръстю Раковски — да ви кажа датата, на 1 юлий 1911 г. — че „Кръстю Раковски за социал-демократията въ България изгуби завинаги всѣкакво значение, а неговиятъ в. „Напредъ“ ще остане въ анализъ на политическата литература като паметникъ, на който ще бѣде надписанъ надгробенъ надписъ на Кръстю Раковски: „Кръстю Раковски, шефъ на дребно-буржоазната интелигенция въ България“. Азъ твърдя, че тъкмо рускиятъ болшевизъмъ и тѣсниятъ социализъмъ въ България въ сѣщность прѣдставляватъ негодното, недоброкачественото въ дребната буржоазия.

К. Лулчевъ: За Ленина има писани много по-лоши работи.

Г. Поповъ: И за Троцки има писано, но днесъ, когато трѣбва да го поздравимъ, поздравяваме го.

К. Лулчевъ: Днеска му ближете краката. (Възражение отъ групата на тѣснитѣ социалисти)

Г. Василевъ: Че тѣснитѣ социалисти ближатъ краката на Троцки, това никакъ не ме удивлява; но какво мисли Троцки за тѣснитѣ социалисти, това е другъ въпросъ, на който ние другъ пътъ сме се спирали тукъ. (Прѣрѣкание между К. Лулчевъ и Г. Поповъ)

К. Лулчевъ: Вие взехте паритѣ на Алтимирски. Крумъ Тихчевъ му е ортакъ, а вие сте ортаци на него. И досега хората отъ вашата група сѣж ортаци на Крумъ Тихчевъ, който наедно съ адвокатството върши и търговия.

Г. Поповъ: Това не може да измие вашия позоръ.

Г. Василевъ: Г-да! Руската метода нѣма да дойде по много съображения още, които азъ нѣма тукъ да излагамъ. Азъ вземамъ само актъ отъ лоялното заявление на г. Попова, тѣсенъ социалистъ, че тѣ поздравяватъ Троцки, когато трѣбва, и подчертавамъ неговата надежда, че болшевизмътъ ще даде всичко на България. Азъ не искамъ да го критикувамъ, азъ искамъ само да регистрирамъ това. Той мисли така. Азъ желая да го подчертая. Но нашата метода не е тази. Ние искаме чрѣзъ закони като днешния България да се развива въ нейния нормаленъ и правилънъ пътъ. Корупцията е разкривана отъ много страни. Въ миналитѣ засѣдания, особено при миналия режимъ, ние сме се занимавали съ маса доставчици депутати, съ много министри и т. н. Днесъ отъ болшинството правятъ алузия и започватъ да се страхуватъ, че този законъ е насоченъ само противъ тѣхъ.

А. Цанковъ: Отъ бившето болшинство.

Г. Василевъ: Отъ бившето болшинство. — Не е вѣрно, г-да. И за да видите, че не е вѣрно, азъ ще искамъ да ви занимаю само съ единъ колега, който стои налѣво и който,

по моето мнѣние, ще бѣде извънредно добъръ клиентъ на апелативния съдъ.

А. Цанковъ: На новия законъ.

Г. Василевъ: Това е г. Александъръ Механджийски. Александъръ Механджийски дойде въ Народното събрание като единъ твърдъ скромнъ и буденъ човѣкъ — азъ говоря за 1914 г. — интересуващъ се тукъ по много въпроси, искащъ обяснения, правящъ питання и т. н. Поне на мене лично — да ви призная — въ началото той ми правѣше впечатление на единъ народенъ прѣдставителъ, който въ всѣки случай не си губи много врѣмето, а, напротивъ, иска да се научи даже на това, което не е знаелъ до това врѣме. Слѣдъ извѣстно врѣме г. Механджийски отиде при г. Алтимирски. Какво внесе той въ съдружието съ Алтимирски, освѣтъ своя мандатъ на опозиционеръ, азъ не зная. Но въ всѣки случай азъ мога да мисля — имамъ основания да поддържамъ — че единствениятъ капиталъ, който той внесе въ съдружието съ Алтимирски, това бѣше неговиятъ мандатъ като членъ на Земледѣлския сѣюзъ.

А. Радоловъ: Той по-рано ходи въ Добруджа и тогава стана съдружникъ съ Алтимирски.

Г. Василевъ: Започна търговия съ Алтимирски и направи една извѣстна цифра отъ милиони. Че той разполага съ много милиони, това говорятъ неговиятъ самопризнания, неговиятъ собствени декларации въ Кюстендилъ, София и т. н.

А. Радоловъ: Има и автомобилъ.

Г. Василевъ: Че тия милиони на фирмата Алтимирски — Механджийски не сѣ спечелени, освѣтъ по начина, указанъ въ чл. 1 отъ законопроекта на г. министра на правосѣдието, върху това въ България едва ли може да има двѣ мнѣния. Не искамъ да ви цитирамъ закона. Азъ искамъ да цитирамъ единъ примѣръ тукъ, отъ тази страна (Сочи групитѣ на блока), за да успокоя и насърдя хората отъ бившето болшинство, първо, да знаятъ, че не се касае за всички тѣхъ, безъ изключение — това никой отъ насъ не би могълъ да каже — второ, да знаятъ, че не се касае само за тѣхнитѣ приятели, а се касае и за други, и, трето, да знаятъ, че корупцията въ България кой знае дали утрѣ нѣма да ни приготви и други изненади. Законътъ, прочее, ще бѣде насоченъ противъ всички, които благоволятъ да се покажатъ на мѣстото, дѣто той ги търси. Ако човѣкъ само цитира чл. 1, който говори за натрупване на богатства вслѣдствие използване на служебно и политическо положение, вслѣдствие или въ връзка съ извършено прѣстѣпление, вслѣдствие използване на извършено отъ общественъ служителъ прѣстѣпление или нарушение на служебна длъжностъ, вслѣдствие пристрастно облагодѣтелстване отъ страна на държавнитѣ органи, вслѣдствие използване затруднението на пазара посредствомъ забранена отъ закона спекуляция — въ всички тѣзи пунктове, безъ изключение, азъ се надѣвамъ, че г. Алтимирски и г. Механджийски ще се надпрѣварватъ да си биятъ рекордъ. Но тѣ сѣ вжтрѣ.

И. Симеоновъ: Я кажи и за други.

Г. Василевъ: Слѣдъ като Механджийски направи своето положение като съдружникъ на г. Алтимирски, който бѣше ежедневно въ министерския кабинетъ на г. Радославова и на послѣдъкъ му се разсърди, по моитѣ свѣдѣния, само защото най-послѣ Радославовъ даже бактисалъ отъ неговиятъ гешефти и не му позволилъ вече единъ послѣденъ гешефъ — слѣдъ всичко това г. Механджийски рѣшилъ да облагодѣтелствува България съ нѣкоя и друга стотица отъ милиони стоки. Извѣстно ви е, че въ печата се поведига въпросътъ за диктатура въ прѣхраната. Ние помислихме — говоря за демократическитѣ срѣди — че тукъ г. Сакаровъ сигурно излиза отъ единъ възгледъ като социалъ-демократъ, не сме се съмнѣвали никога въ неговия личенъ моралъ и смѣтахме, че Сакаровъ иска да прокара нѣщо друго отъ това, което прокара дирекцията, въ желанието да бѣде полезенъ, да се дѣйствува по-бързо, да се дѣйствува по-строго и т. н. Разбира се, ние не сме съгласни съ възгледа за декрети и диктатура; ние сме за законността, да минава всичко прѣзъ Народното събрание — да бѣдемъ много строги. Ако вие искате едно, ще туримъ едно и половина, ако лицето начело на дирекцията не е добро, ще туримъ друго и т. н., да върви работата; ако законътъ не е добъръ, да го измѣнимъ, ако наказа-

чията сѣ малки, да ги увеличимъ. Но както и да е, за насъ желанието на Сакарова и широкитѣ социалисти да се мине отъ дирекция къмъ диктатура не можеше никога да бѣде обяснено, освѣтъ съ извѣстно схващане за нуждитѣ на момента. Това азъ съмъ длъженъ да призная като политически противникъ — личенъ противникъ не съмъ, а само членъ отъ друга партия. Обаче до г. Сакарова ние виждаме другъ единъ кандидатъ да стане диктаторъ, като изключимъ генералъ Савовъ, който си даде диктатурата чрѣзъ в. „Камбана“. Генералъ Савовъ — тукъ му е мѣстото да го кажа — при всѣки моментъ обича да напомни на обществото, че той още е живъ. Че той политически не съществува, това е извѣстно, но сѣ е останало още желание у него да се върти около вѣстникаритѣ, за да му пишатъ името. Никой, обаче, сериозно не погледна на това и азъ нѣма да кажа нито дума върху него. Явява се г. Стамболийски съ желание да стане диктаторъ. Стамболийски е билъ извѣстно врѣме въ едно винарско училище; какъ е излѣзълъ отъ тамъ, има разни версии; има даже официални документи — азъ ги провѣрихъ прѣди два мѣсеца въ Плевенъ, тѣ съществуватъ още. Слѣдъ това кѣдѣ е научилъ той изкуството, за да бѣде диктаторъ въ България, не знамъ. Опитътъ му да стане диктаторъ въ Радомиръ пропадна. Но и за Стамболийски въ началото ние смѣтахме, че се касае собствено до едно недоразумѣние политическо, а не до нѣщо друго, и трѣбва да признаемъ, че ние сме се лѣгали. По тоя въпросъ, както Стамболийски, така и Механджийски, сѣ били наредили работата твърдъ добръ и е имало голѣмо значение да стане Стамболийски диктаторъ на прѣхраната и Механджийски доставчикъ на държавата. Слѣдъ като пропадна идеята за диктаторството на Стамболийски...

Х. Г. Поповъ: Нѣма нищо общо съ закона; защо говорите това?

А. Цанковъ: За незаконнитѣ богатства е този законъ.

Г. Василевъ: Слѣдъ като пропадна идеята за диктатура въ прѣхраната, Механджийски започна отъ 13 февруарий 1919 г. да дава заявления въ Дирекцията на прѣхраната, за да направи своитѣ доставки. Първото му заявление има слѣдния текстъ: (Чете) „Съобщавамъ на почитаемота дирекция, че мога да ѝ доставя отъ странство: 1) дървено масло за ядене 400 хиляди килограма по качество, отговарящо на митническитѣ условия, и по цѣна 22 л. килограмътъ франко пристанище Порто-Лагосъ“ — 8.800.000 л.

„Маслото ще бѣде въ дървени варели, съ разни голѣмини, които ще се изплащатъ отдѣлно и по цѣна, опрѣдѣлена отъ дирекцията. Сжщо ще има и въ тулуми, което ще се плаща бруто за нето.

2) Сапунъ за пране 400 хиляди килограма въ човали и каси по прѣставени образци по цѣна 15 л. килограмътъ бруто за нето — франко Порто-Лагосъ — по 14 л.“ — 5.600.000 л.

Х. Гендовичъ: Отдѣ е взелъ тия пари? То е грошове, не е левове.

Г. Василевъ: Надминаха те, г. Гендовичъ. — Интересно е, какво той съобщава за условията на приемането и условията на плащането. (Чете) „Приемането трѣбва да започва веднага съ прѣдставянето стоката въ Порто-Лагосъ и най-късно въ три дни отъ прѣдставянето ѝ трѣбва да се прѣдаде приемателниятъ актъ на прѣдставителя ми, за да го донесе въ София. Изплащането ще става въ София и веднага слѣдъ приемането на всѣка партия. За изплащането стойността на горнитѣ стоки нѣма да искамъ сега прѣводъ на суми въ странство, а ще ги изплатя съ разполагаемия ми вече кредитъ тамъ. Прѣводъ на суми за странство ще правя, като се подобри българската валута, и то само чрѣзъ Б. н. банка. — Съ почитъ: Александъръ Механджийски“.

М. Ничевъ: Коя дата?

Г. Василевъ: 13 февруарий. — Приемането трѣбва да стане въ три дена, най-късно, отъ прѣдставянето на стоката, и то не въ Деде-Агачъ, а въ Порто-Лагосъ. Защо? Защото г. Райко Даскаловъ, бившиятъ главнокомандующъ на великата армия при Радомиръ, билъ въ Солунъ — избѣгалъ отъ София, както знаете — наредилъ твърдъ много въпроси съ гърцитѣ — за да не говоря за други народи — и осигурилъ за г. Механджийски една контрабанда тукъ за 13—14 милиона лева и други, които ще ви чета, за 163 милиона лева.

Х. Гендовичъ: Охо-о, то цѣлъ бюджетъ, бе!

Г. Василевъ: Приemanето трѣбва да стане — азъ за-
луй ви казвамъ, че трѣбва да гласувате закона въ три
дена, защото е контрабанда, а по отношение на плащането
Механджийски е много щедъръ, даже до обидностъ спрѣмо
българската държава. Той казва: „Азъ нѣмамъ нужда отъ
вашитѣ срѣдства, вие само ще ми запишете черно на бѣло
въ Народната банка и когато се подобри валутата — и
то само чрѣзъ Народната банка — азъ ще си уреда смѣт-
китѣ; но азъ днесъ ви доставямъ стока за 160 милиона
лева срѣщу разполагаемия ми кредитъ тамъ, при гърцитѣ“.
Второто заявление е отъ 17 февруарий т. г., въ което той
прѣдлага да достави селски памукъ на пакети съ тежестъ
по 4½ кгр., 200 хиляди бокчи, на общо тегло около 1 ми-
лионъ килограма по цѣна само 300 л. пакета. Доставката
ще започне веднага и ще се извърши въ най-скоро врѣме.
„При това, казва той, съобщавамъ, че за изплащането на
стоката въ странство нѣма да прави прѣводи на суми, а
ще ги изплатя съ разполагаемия ми тамъ кредитъ. Ще
искамъ прѣводи на суми, като се подобри валутата. Въ
очакване на благоприятенъ отговоръ, оставамъ съ почи-
тание: Александъръ Механджийски“.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ако е сериозно прѣдложението,
да се приеме.

Г. Василевъ: Въ сѣщото врѣме той прѣдлага да до-
стави 10 милиона килограма петролъ отъ Ромъния по 2 л.
килограма — значи, за 20 милиона лева — и друго още
количество за 10 милиона лева или всичко за 30 милиона
лева. И най-сетнѣ на 18 февруарий той съобщава до ди-
рекцията: (Чете) „Въ допълнение на писмото ми отъ 17
февруарий, подъ № 47, съобщавамъ на почитаемота ди-
рекция, че преждата ще бѣде английска, съ № № 5 до 10.
Освѣнъ това, съобщавамъ на почитаемота дирекция, че
мога да ѝ доставя при сѣщитѣ условия и отъ сѣщия па-
мукъ още около 1 милионъ килограма или всичко 2 ми-
лиона килограма. За изплащането на тази стока нѣма да
прави прѣводи на суми въ странство, а ще изплатя отъ
разполагаемия ми тамъ кредитъ“. Прочее, памукъ прѣд-
лага само за 120 милиона лева!

Г-да! Азъ се интересувахъ отъ единъ въпросъ, който не
можехъ самъ да установя, и то главно за най-големото
перо, за памука, а именно, каква е цѣната тамъ и какво
той иска тукъ. Интересувахъ се не отъ това да бѣда кон-
курентъ на Механджийски, но поне да разбира тази оферта
дали нѣма нѣщо полезно въ себе си, защото най-сетнѣ
независимо отъ мандата му, независимо отъ ортаклъка му
св. Алтимирски, ако той прави едно прѣдложение полезно
за страната, дирекцията може да погледне съ друго око,
отколкото ние тукъ, които гласуваме единъ законъ за
отнемане на незаконни богатства. По въпроса за петрола
условията не сѣ били особено лоши, нито особено добри.
Може би партията петролъ отъ Америка ще дойде на
много по-добра цѣна, отколкото той прѣдлага. Но въ това
отношение въпросътъ не е важенъ. По въпроса за памука,
за тѣзи 120 милиона лева, нѣколко души търговци, които
не сѣ никакви политически приятели, а случайни хора,
стари търговци, не тѣзи нови и голѣми фирми, сѣ се
заинтересували отъ англичани, французи и италианци да
разбератъ цѣната на памука и тѣ твърдятъ, че въ тази
работа отъ 120 милиона лева минимумъ 55 до 70 милиона
сѣ печалба, а останалото трѣбва да бѣде вѣроятната по-
купна цѣна на този памукъ.

Г-да! Азъ цитирамъ само този примѣръ, защото той е
характеренъ. Това върши единъ депутатъ, който излиза
отъ бившата оппозиция, а днесъ отъ болшинството, което
поддържаша това правителство, депутатъ при това, който е
въ особени връзки спрѣмо шефа на всички авантюристи
въ България, г. Стамболийски. Г. Александъръ Стамболий-
ски е неговъ храненикъ, той стои постоянно въ дома му.
Азъ ги намирехъ въ Кюстендилъ на 26 септемврий заедно
съ него; тѣ бѣха отъ другитѣ депутати, тѣ подготвяха
заедно прѣврата въ България и въ листата на Стамбо-
лийски Механджийски е означенъ като министъръ на въ-
трѣшнитѣ работи, който, както ви казахъ, прѣди войната
е получавалъ 40 л. заплата като младши пѣши стражаръ.

Безспорно е, че обществената съвѣсть въ България
желаетъ да знае възможно ли е въ България да се върви
по-нататкъ така? Ако нѣкой отъ ораторитѣ, отъ която
да е партия, може тукъ да критикува не само мене, а
който да е другаръ отъ Демократическата партия, който
да е съблокларъ отъ партията, които поддържатъ прави-
телството, ние сме длъжни да го изслушаме и да си на-
правимъ заключението.

Г. Поповъ: Защо вие въ правителството сте въ сюзъ
съ този авантюристъ?

Г. Василевъ: Азъ нѣмамъ никакво желание да бѣгамъ
отъ отговора на този въпросъ, азъ отговорихъ на този
въпросъ прѣдъ цѣла България, кждѣто бѣхъ. Щомъ Вие
желаете да знаете, азъ ще Ви дамъ моето лично мнѣние,
като депутатъ, по въпроса: защо гласувамъ довѣрие на
това правителство? Е добръ, г. Поповъ, това права по-
сѣщата причина, по която апелирамъ къмъ васъ днесъ
да не търсите размирици въ България. Не да се откажете
отъ вашата програма — който иска това, не е достоенъ
вашъ противникъ; вашитѣ програми, вашитѣ идеали за-
щищавайте, агитирайте въ най-широки размѣри, но трѣбва
да знаете, че отъ септемврий насамъ България имаше
нужда да се гарантира отъ окупацията на сърби и гърци.
Днесъ тя е вече сигурна съ 99%, въ октомврий бѣше —
съ 1%, а 99% бѣше въ неизвѣстностъ. Ние направихме
тукъ жертва като партия по въпроса за амнистията не за
хилядитѣ, а по другъ единъ въпросъ, по въпроса за от-
дѣлни лица; ние направихме концесия и по други въпроси
съ удоволствие, защото това е въ интереса на държавата.
И когато групитѣ на оппозицията — една партия повече,
друга по-малко — смѣтаха, че е необходимо да влѣзе и
Стамболийски въ кабинета, нашата партия не можеше по
едно такова съображение за личности да се откаже да
работи — колкото може, не казвамъ много или малко —
за закрѣпването, за заздравяването на държавата въ тоя
моментъ. Азъ зная и други участвуващи въ правителството,
които чувствуватъ, че правятъ жертва отъ своето партийно
и индивидуално мнѣние. Но жертвата е жертва. Вмѣсто
г. Стамболийски да прави отъ вѣнъ срѣщу правителството,
както бѣше въ септемврий, агитации, да търси размирици,
той днесъ е на министерския постъ отъ него зависи да
бѣде той достоенъ или не на своя постъ, и не отъ отно-
шенията си къмъ него азъ ще опрѣдѣля отношенията си
къмъ правителството, въ което — отъ г. Т. Теодоровъ до
г. д-ръ Джидровъ — има много имена, на които азъ да-
вамъ моето довѣрие. Че тамъ е билъ единъ Стамболийски,
това не ме интересува; азъ го търпя най-лоялно, търпя го
да му гласувамъ довѣрие, като правителство, обаче това
не ме обвързва да си кажа своята дума, както и той по-
вдига въ своя вѣстникъ ежедневно кампания противъ Ле-
мократическата партия. Г. Стамболийски на 29 септемврий
изглеждаше като единъ великанъ не прѣдъ умнитѣ хора
на България, но прѣдъ хората, които не добръ го позна-
ватъ. Единъ неговъ другаръ тукъ го нарече Исусъ II,
втори другаръ го нарече Ивайло, а азъ считамъ, че той
най-много прилича на Кортеза.

А. Радоловъ: Оставете това, г. Григоръ Василевъ. Не
бива така.

Г. Василевъ: Азъ свършвамъ. — Но независимо отъ
това, независимо отъ всички неприятности, които ние сме
длъжни да понесемъ заедно съ другитѣ партии въ това
общо коалиционно правителство, за насъ има една за-
повѣдь по-голъма отъ всѣка друга: България да се заз-
драви вътрѣшно, за да може да излѣзе на вѣнъ въ Парижъ
съ възможно най-добъръ шансъ. И вмѣсто да се боимъ,
както правятъ г. г. Тончевъ и Поповъ за ефекта отъ този
законъ прѣдъ външния свѣтъ, ние, напротивъ, смѣтаме,
че това е единъ аргументъ повече въ полза на закона, ма-
каръ да нѣмаме нужда отъ този аргументъ. Ние имаме тол-
кова аргументи, толкова много повелителни и страшни,
щото, казвамъ и подчертавамъ, нѣмаме нужда отъ аргу-
мента, че свѣтътъ отвѣнъ щѣлъ да остане недоволенъ.
Въ всѣки случай, ако единъ кайзеръ Вилхелмъ почу-
ствува своята отговорностъ на холандска територия, изо-
лиранъ, детрониранъ, ако австрийскиятъ императоръ сѣщо
така почувствува една отговорностъ, ако царъ Фердинандъ
бѣ принуденъ да напусне нашата земя, ние смѣтаме, че
тукъ има твърдѣ много подпори, твърдѣ много причини-
тели на погрома и на корупцията, които сѣщо така трѣбва
да понесатъ една частъ отъ отговорността, която имъ се
сѣдѣва. Свѣтътъ отъ 3—4 години е свършено новъ, той
не е сѣщиятъ; той днесъ се развива съ една много голѣма
бързина и изкуството на българската политика, незави-
симо отъ партията, се състои точно въ това и само въ
това, да може България, толкова добръ организирана по
конституцията, толкова добръ съставена като социално
тѣло, съ смѣлостъ и съ прѣвидливостъ въ своето прави-
телство, съ подкрѣпата на своя Парламентъ да върви ви-
наги напредъ. Ние не желаемъ България да бѣде изпрѣ-
варена отъ събитията. Най-послѣ това е въпросъ на до-
столюпие, въпросъ на честъ на Парламента, на партията,

които претендират да прѣдставляват народа. Ние желаемъ България да върви напредъ, да бѣде здрава, да бѣде силна. Ние сме сигурни, че тя днесъ е много по-добъръ, отколкото бѣше прѣди 3—4 мѣсеца. Мирътъ е близъкъ, обаче миръ, който Антантата готви на свѣта срѣщу грамадни прѣпятствия. Въ Русия — болшевишки хаосъ, въ Германия — едно-особено положение и може би близъкъ германски национализъмъ, въ Унгария — откритъ унгарски всенароденъ национализъмъ. На много други мѣста, даже всрѣдъ съюзниците на Антантата, има болни мѣста. Ние можемъ, г-да, да бѣдемъ горди, че слѣдъ тази голѣма катастрофа на Добро поле и слѣдъ несполучливия, задушенъ опитъ за гражданска война, който бѣше авангардъ на грѣцката армия, днесъ България, слѣдъ 3—4 мѣсеца, слѣдъ толкова концесии, стои великолѣпно по своето вѣтрѣшно положение въ Европа. Има хора недоволни. Тукъ ме прѣкъснаха отъ тѣснитѣ социалисти: „Кждѣ сж хранитѣ?“ Ето ги на Варна. Този въпросъ почна на 5 октомврий и ще свърши на 10 априлъ. Има много спънки, много прѣпятствия, но най-напредъ бѣ това — да се дигне блокадата, послѣ — да се позволи на други държави да правятъ доставки. Ето днесъ пристигатъ храни. Българскиятъ народъ нѣма и не бива да гладува и българското правителство не трѣбва и нѣма да го остави да гладува. Ама, казва се, пристигналъ само единъ параходъ италиански. Почакайте, ще дойдатъ английски, французки, италиански и ще започне конкуренцията. Сега започва и вториятъ въпросъ: нуждата отъ други прѣдмети отъ първа необходимостъ; но и тя ще бѣде лека-полека утолена. Но азъ искамъ да помислите върху този законъ, който въ никое отношение не е партиенъ и който не бива да бѣде инквизиционенъ. По този въпросъ министърътъ на правосѣдието и оратори, като г. г. Фаденхехта и Моллова, които ще говорятъ, и цѣлото Народно събрание, при най-добро желание, могатъ да направятъ корекции, въ смисълъ формулировката да бѣде ясна и безспорна, въ смисълъ да има гаранция за този, който ще бѣде изправенъ на съдъ, да може да се защити. Азъ не говоря за адвокатската защита и по този въпросъ не желая да говоря. Моето лично мнѣние, защото съмъ адвокатъ, е да нѣма адвокати въ тѣзи дѣла. Азъ не се боя за онѣзи, които сж натрупали милиони, че нѣма да знаятъ сами да се защитятъ, нито че нѣма да знаятъ по околентъ пѣтъ да се защитятъ чрѣзъ адвокати. Пакъ адвокати ще имъ приготвятъ мнѣнията, пакъ адвокати, може би, ще имъ напишатъ рѣчитѣ, които тѣ ще четатъ въ съда. Но независимо отъ тѣзи въпроси, които сж второстепенни, за които министъръ Джидровъ прѣдставлява гаранцията, че е достъпенъ за всѣки аргументъ отъ естество юридическо и на справедливостъ, вие можете да правите колкото щете корекция, съ негово желание или безъ негово желание, той ще отстъпи и други ще отстъпятъ, но важно е законътъ да бѣде законъ, важното е законътъ да се приложи, и азъ казахъ още въ първото засѣдание на комисията, че този законъ не може да се насочи противъ цѣла България. Ако ние започнемъ да се ровимъ въ общинските управления и въ тѣхнитѣ разсипни и малки служащи, ако ние отидемъ въ сѣдилищата да се занимаваме съ разсипни и подсекретари, ние ще компрометираме идеята на закона, безъ да имаме резултати. Законътъ не е противъ отдѣлни личности, но, безспорно, той е противъ единъ пластъ на нашето общество, противъ единъ малоброенъ слой, но въ всѣки случай най-опасенъ и страшенъ въ днешно врѣме. Той е слойтъ на онѣзи, които по незаконенъ начинъ сж се издигнали до положението да искатъ да ставатъ господари въ България, да искатъ да я отровятъ и върху нейния трупъ да могатъ да светоставуватъ и кошунствуватъ. Г-да! Това нѣщо нѣма да бѣде. Гласувайте законопроекта тукъ, за да не бѣде гласуванъ отъ новото Народно събрание, или което би било най-лошо не само за заинтересуванитѣ, но и за страната, да не бѣде гласуванъ по нѣкакъвъ другъ, извънъ законитѣ, начинъ. Лично за себе си, обаче, азъ съмъ съвършено спокоенъ. Азъ съмъ доволенъ отъ рѣчта на г. Димо Кьорчевъ. Вие знаете много добръ, че петъ години ние тукъ се сражаваме противъ тази партия. Е добръ, ето единъ случай, дѣто азъ поздравявамъ тази партия и казвамъ съвършено открито: „Мнѣнието на г. Кьорчева е твърдѣ право и съвършено справедливо“. То трѣбва да прѣодолѣе и въ ония срѣди, насъ той нѣма защо да убѣждава, ние сме инициаторитѣ на законопроекта. Какво искате повече отъ това? Кой е противъ законопроекта? — Г. Тончевъ. Ама това звучи странно, това звучи като далечна-далечна прѣживѣлица на нашата история. Г. Тончевъ отъ тази трибуна на 1 януарий 1919 г. ни заяви: „Азъ съмъ причината България да плаща тѣзи милиарди, защото азъ не желая тя

да бѣде просекиня. Азъ подписахъ договора за заемъ, азъ прѣдпочетохъ заема, а не получихъ помощъ“. И. г. Да-скаловъ сѣщо така канеркаше и подѣркаше: „Да, да, ние безплатно нищо не щемъ, ние помощи не щемъ, ние подаяния не щемъ, защото България става велика“. И този Тончевъ, който вкара България въ тая война, безъ да пита този народъ, този Тончевъ, който му е турналъ 10 милиарда по негова собствена грѣшка, този Тончевъ, въ богатствата на който азъ мога да посоча три параграфа на незаконно обогатяване и ще бѣда свидѣтель, този Тончевъ, който е гласувалъ тълкувателния законъ на конституцията съ обратна сила, този Тончевъ е ималъ куража да вземе думата и да пледира — за какво? — за защита на конституцията, за защита на незаконно придобитата собственост. Г-да! Както виждате, има елементи, които не могатъ да се самосъзнаятъ, които не могатъ да се опомнятъ въ коя дата на годината живѣятъ, какъвъ вѣтрѣръ вѣе, какво става по свѣта. Азъ се чудя, какъ г. Тончевъ, който чете пресата, чете радиото и всевъзможни други извѣстия, още не може да се ориентира кждѣ се намира. Азъ зная случаи тукъ на народни прѣдставители, които ликвидирватъ съ своитѣ по незаконенъ начинъ придобити богатства и се готвятъ да напуснатъ България съ помощта на кого мислите? — на грѣцки офицери. Азъ ви признавамъ, азъ съобщихъ на полицията, че тѣзи хора се готвятъ да избѣгатъ.

Х. Гендовичъ: Кои сж тѣ?

Г. Василевъ: Ще се съгласите, може подиръ извѣстно врѣме да ви ги съобща — знаете, че не се страхувамъ да съобща имената имъ — обаче това е единъ случай, дѣто не бива да се съобщава прѣждеврѣменно.

Както и да е, за менъ ще бѣде твърдѣ приятно, ако и други партии, вѣнъ отъ правителството, извънъ партията на Добри Петковъ и тѣснитѣ социалисти, гласуватъ за законопроекта. Въ всѣки случай, въ това отношение бившето болшинство ще може да каже, че въ единъ даденъ моментъ, по единъ даденъ въпросъ е платило поне една малка частъ отъ грѣховетѣ си. Азъ не говоря за всички, които ще гласуватъ за законопроекта — има такива, които ще гласуватъ по убеждение и съвѣсть — но даже онѣзи, които могатъ да се съмнѣватъ — азъ говоря за евентуално заинтересуванитѣ — даже и тѣ биха направили добръ да гласуватъ за законопроекта. Нѣма нужда отъ тѣхния вотъ, вотътъ е абсолютно сигуренъ, обаче ще трѣбва да привикнемъ сега да въртимъ развинтената машина назадъ, да повърнемъ това разстройство, да поправимъ това наслѣдство, което режимътъ на войната ни създале. И, г-да, бѣдете сигурни, че съ мѣроприятия отъ този характеръ, въ които очевидно диша една обществена справедливостъ, въ които очевидно диша желанието обществото да бѣде доволно — тия пари не ги вземаме за лична полза, тѣ отиватъ въ полза на държавата, това висше изражение на обществото, на нашия народъ — казвамъ, въ този пѣтъ, чрѣзъ такива мѣроприятия, които очевидно сж насочени къмъ заздравяване на държавата и къмъ нейното развитие, ние ще можемъ да си помогнемъ не само за нашия вѣтрѣшенъ животъ, а и за нашето ревноме навѣнъ. Азъ не се боя отъ ония неприятели на България, които искатъ да я видятъ смазана, онѣзи, които сж заинтересовани сами да я смажатъ — не отъ тѣхъ се боимъ ние. Ние искаме да бѣдемъ добръ оценени отъ ония, които ще рѣшаватъ българския въпросъ. Това не сж, г-да, грѣчитѣ. Претенциитѣ на едни или други могатъ да излѣзатъ по-чудовищни, отколкото ние ги знаемъ, но ще има и други прѣдставители на свѣта много повече рѣшающа, отколкото малкитѣ народи, тѣй много заинтересовани, тѣй много шовинистично настроени. Е добръ, прѣдъ това общество ние искаме да докажемъ, че търсимъ отговорност не само за произхода на войната, не само за отдѣлни случаи на жестокости, които може да сж станали, но ние търсимъ и една друга отговорност — обществена отговорност — отъ ония елементи, които безогледно сж хвърлили страната въ единъ погрѣшенъ пѣтъ, или ако не говоримъ за самата политика, за този погрѣшенъ пѣтъ, и държавата, хвърлена въ една дадена посока, е била малтретирана, обществото е било заблудено и покорено и по този начинъ извѣстенъ пластъ отъ нашето общество е посегналъ да прави атентати противъ самото съществуване на нашата държава. Този законопроектъ е отъ естество да внесе извѣстно успокоение. Азъ не казвамъ, че той е всичко за това успокоение, но той ще даде твърдѣ много за него. Той не е законопроектъ само на една партия, а той е законопроектъ на едно голѣмо и широко правителство; той се поддържа отъ една толкова неприимна група, каквато е тази на тѣснитѣ социалисти, отъ

една довчера управлявала група, като тая на Добри Петкова. Кой ще смѣе да гласува противъ законопроекта? Това е общо желание на народа и този законопроектъ най-много ще говори въ полза на този, който го поддържа. Онзи, който гласува противъ него, вѣроятно разчита само на това, че никога нѣма да се яви прѣдъ българския народъ. Е добръ, най-сетнѣ и то е една смѣтка, но азъ казвамъ даже ако нѣкой не гласува законопроекта, даже ако би пропадналъ, толкова по-злѣ за онѣзи, които биха го провалили. Това не е закана въ смисълъ, както завчера или вчера нѣкои ме разбраха. Азъ ви казвамъ, когато дадено общество има извѣстно схващане или точно формулирана воля, ако вие отъ тука го спрете, ако отъ тамъ му заградите пътя, то ще намѣри другъ пътъ, за да врѣхлети върху васъ. Нѣма спасение отъ този законъ. Вие само това можете да искате — тамъ никой нѣма да бѣде противъ васъ — законопроектътъ да бѣде добръ редактиранъ, да бѣде макаръ строгъ, но справедливъ, да има всички гаранции, които сж съвмѣстими съ естеството на този законъ. Тамъ вече азъ съмъ убеденъ, може да има общо мнѣние, тамъ може да нѣма нищо особено, по което да се различаваме и да споримъ. Ние ще гласуваме този законопроектъ съ убѣждението, че допринасяме за вѣтрѣшния редъ на България, за нейния вѣтрѣшенъ миръ, който всѣки день става все по-солиденъ, въпрѣки фантазиятъ на нѣкои българи, толкова малобройни, щото не заслужаватъ да се говори за тѣхъ, въпрѣки посѣгателствата и надеждитѣ на нѣкои неприятели вънъ отъ насъ. Ние сме сигурни, че този вѣтрѣшенъ миръ ще се закрѣпи, ние сме сигурни, че мирътъ, който чака България, не може да бѣде миръ на задушаване. Това е и психологически и политически невъзможно. Нѣма защо да па-

даме въ песимизмъ. Че това много врѣди на България. Нѣма защо, обаче, да провокираме и ние никога не провокираме. Вие ще видите, г-да, че въ много скоро врѣме положението още повече ще се подобри не само вслѣдствие на този законопроектъ, но и вслѣдствие на маса обстоятелства, които се развиватъ независимо отъ нашата воля. Не може, не бива и нѣма да бѣде голѣмата Антанта да удари съ ножъ българския народъ въ гърдитѣ му. Това не може да стане. Азъ се отказвамъ да го вѣрвамъ. Какво е основанието на тая Антанта? Защо ще го направи? Въ чия полза ще го направи? Кого ще гарантира тя съ това? Гръцко знаме въ Гюмюрджина и гръцко знаме надъ Одринъ, това никога нѣма да бѣде; бѣдете сигурни въ това. Нека ние вършимъ нашитѣ вѣтрѣшни работи. Нека продължението на Камарата бѣде оправдано съ едни или други реформи. Не се безпокойте, правителството по-здрави, отколкото вчерашния день, ще може да прѣдстави България въ странство, както трѣбва, и България ще получи най-сетнѣ оня миръ, който тя е заслужила въ тия седемгодишни войни, въ тия тежки врѣмена, за които ние сега, по поводъ на законопроекта, сме принудени постоянно да се повръщаме и да търсимъ вѣтрѣшно изцѣление отъ тѣхъ. (Ръжкоплѣскане отъ групитѣ на блока)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Врѣмето е напрѣдвало; часътъ е 8. Вдигамъ засѣданието. Слѣдующето засѣдание ще бѣде утрѣ послѣ обѣдъ съ сѣщия дневенъ редъ. Бихъ молилъ г. г. народнитѣ прѣдставители — да го смѣнатъ като изключение — да дойдатъ утрѣ порано, та поне въ три часа да можемъ да почнемъ.

(Вдигнато въ 8 ч. вечерята)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Подпредседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: Д-ръ В. ЧЕРНЕВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: ТР. ДИМИТРОВЪ